

A HORTHY-RENDSZER NEMZETKÖZI ÉS KATONAI HELYZETE

1921—1927-BEN.

Godó Ágnes százados.

A MAGYAR ELLENFORRADALMI RENDSZER 1919 és 1921 között folytatott agresszív, kalandor külpolitikájának eredményeképpen Magyarország 1921-re ellenséges érzületű szomszédok által körülrzárt országgá vált. A kialakult nemzetközi és belső helyzet arra kényszerítette a magyar uralkodó köröket, hogy „békésebb” húrokat pengetve igyekezzenek minél-előbb beilleszkedni az Európában kialakult helyzetbe, lehetőséget teremteni az ország külpolitikai elszigeteltségének feloldására és az ellenforradalmi rendszer belpolitikai megerősítésére, a kapitalista társadalom stabilizációjára.

A NEMZETKÖZI HELYZET ALAKULÁSA AZ 1921—1927-ES ÉVEKBEN

A beilleszkedés azonban nem volt könnyű feladat. A nemzetközi élet szövevényes útvesztőiben igen nehéz volt a tájékozódás. Az 1920. januárjában életbelépett versaillesi békeszerződések ellentmondásossága és számos tisztázatlan problémája, mint például a jóvátétel kérdése, a leszerelés stb. — első perctől kezdve nemzetközi bonyodalmak melegágya volt. Ily módon a béke egyáltalán nem nyugodott biztos alapokon. Egy angol újságíró, J. L. Gawin már 1919-ben így kommentálta a versaillesi szerződéseket: „ahelyett, hogy egy biztonságot nyújtó megállapodás volna, fércmunka, amely minden öltésében veszedelmet rejt. Rendelkezései Európa egyetlen problémáját sem oldják meg. Több veszedelmet támasztanak, mint amennyit elsi-

mítanak. A régi diplomácia circulus vitiosusában¹ mozognak. Megismétlik azokat a sorsteljes precedenseket, amelyek mindig háborúhoz vezettek, s egyik küzdelem végét a másik közvetlen okozójává tették...²

Valóban. A „béke” hímes palástja alatt nemcsak tovább dúltak az első világháborút kirobbantó imperialista ellentétek, hanem még élesebb alakot öltöttek. Már a békeszerződést követő San-Remo-i és Spa-i konferenciák, a sévresi és az ankarai szerződések, valamint az 1921 februári londoni konferencia is azt bizonyították, hogy a „versaillesi béke” agyaglábon álló óriás. És az imperialista béke még alig volt két esztendő, amikor az éles nagyhatalmi ellentétek elsimítására, már újabb szerződés megkötése vált szükségessé. Az 1921. november 12-én megnyílt washingtoni konferencia élesen felszínre dobta az imperialisták közötti ellentéteket. Ádáz vita tört ki a csendes-óceáni uralomért (az Egyesült Államok és Japán között) és a fegyverkezés kérdésében. Az Egyesült Államok korlátozni kívánta az angol, francia, olasz és japán tengeri haderőt, hogy amerikai katonai egyeduralmat biztosítson magának a tengeren. Anglia a francia szárazföldi haderőt, Franciaország viszont az angol flottát kívánta leszerelni, illetve csökkenteni, vagyis a fegyverkezés korlátozását mindegyik fél a saját katonai erősödésére kívánta megvalósítani.

A washingtoni konferencia bár nem oldott meg semmit, egy szempontból nagy jelentőségű volt: ezen a konferencián *a versaillesi szerződés után az imperialisták befejezték a világ felosztását egymás között és a kapitalista világrendszer vezető szerepét az Amerikai Egyesült Államok vette át.*

Az *Egyesült Államok* ereje és befolyása nagy mértékben megnövekedett és a világ bankárja lett. Bár nem ismerte el a versaillesi rendszert és évekig tüntetően csupán „megfigyelőként” vett részt az európai problémákról tartott nemzetközi konferenciákon, szívós elszántsággal tört utat a világunalom felé és fokozatosan szorította vissza európai riválisait a gyarmatokon éppúgy, mint Európában.

Anglia két fronton harcolt a pozíciókért. Küzdött elsőbbsége megtartásáért az Egyesült Államokkal szemben — bár megjegyzendő, hogy az amerikai tőkebehatolás Európába éppen az angol bankokon keresztül valósult meg! — és éles küzdelmet folytatott Franciaországgal az európai vezetőszerpért.

¹ Körbenforgó (hibás) okoskodás.

² J. L. Gawin: On the Peace Treaties. The Observer. 1919. május 11. száma.

Franciaország az amerikai—angol nyomást meglevő befolyásának megszilárdításával igyekezett ellensúlyozni és a kisantant államokkal való szoros szövetség segítségével sakkban tartani mindazokat az országokat — elsősorban Németországot —, amelyek a versaillesi békeszerződések revíziójára, így az „európai rend” francia felépítésének aláaknázására törekedtek. Azonban az angol—amerikai összefogás következtében a francia diplomácia már az 1921—23-as években fokozatosan meghátrálni kényszerült. Bár a Ruhr-vidék katonai megszállásával (1923. január 11-én) bizonyos fokig ismét biztosítottak látszott a francia hegemonia Európában, sőt még erősödött is Németország „passzív ellenállás” politikájának csődjével. Ez az erősödés igen rövid ideig tartó győzelem volt.

A francia pozíciók megerősödését határtalan ellenszenvvel vette tudomásul az angol burzsoázia és bár tisztában volt azzal, hogy az amerikai imperializmus világuralmi törekvéseiben elsősorban az angol hadállásokat veszélyezteti, a franciák további megerősödésének megakadályozására az amerikai finánciókkel szövetkezett. Az amerikai kapitalisták szívesen vállalkoztak arra, hogy „rendezzék” a francia—német konfliktusokat, hogy kölcsönök biztosításával lehetővé tegyék Németország fizetőképességét, annál is inkább, mert amit Németország jóvátétel fejében az antant államoknak fizet, az adósság fejében az Egyesült Államok kapja vissza az antant országoktól. Ezt az egész dollár körforgást és egyben Németország gazdasági talpraállítást volt hivatott elvégezni az 1924-ben elfogadott ún. Dawes-terv.

Ez a megegyezés, amelyet az imperialisták előszeretettel „béke” terveknek neveztek, csupán látszólag teremtett szünetet a kapitalista országok közötti harcban. Az erők bizonyos kiegyenlítődése nem jelentette az ellentétek enyhítését, csupán az történt, hogy az amerikai—angol szövetkezés megakadályozta Németország gazdasági összeomlását, de egyben elősegítette a német imperializmus agresszív politikájának erősödését. S hogy az erősödő német kereskedelem ne a kapitalista piacon jelenjen meg ismét fenyegető versenytársként, megjelölte számára — a szovjet piacokat. Így a Dawes-terv lényegében a német gazdasági terjeszkedést egy Szovjetunió elleni gazdasági támadásra próbálta felhasználni. Ez azonban nem sikerült.

A győztes országok között a leggyengébb *Olaszország* volt. Természetesen *nem értett egyet* a versaillesi rendszerrel, mivel az Olaszországnak igen keveset adott és ellenszenvvel szem-

lélte az európai hegemonia biztosítására irányuló francia erőfeszítéseket. A győztes nagyhatalmak közötti ellentéteket éppen ezért nem nézte tétlenül. Az olasz diplomácia fő tevékenysége arra irányult, hogy növelje befolyását a dunamenti államokra és a Földközi-tenger térségében. Mussolini igényt támasztott az Adria egész keleti partvidékére. A Földközi-tengeri egyeduralom biztosítása céljából 1923 szeptemberében fasiszta puccs tört ki Fiumében és mivel Jugoszlávia az éppen másutt „elfoglalt” Franciaországtól nem kaphatott segítséget, kénytelen volt Olaszország javára a kikötővárosról lemondani. Fiume megszerzése azonban csak az első lépés volt az olasz imperializmus számára és továbbra is igényt tartott jelentős jugoszláv területekre, sőt provokációkat hajtott végre görög és albán területek ellen. Ez azonban már eléyses tiltakozást váltott ki a nagyhatalmak — elsősorban Anglia — részéről. Az olasz agresszió egyelőre meghátrálásra kényszerült. A francia befolyás lanyhulása azonban ismét tettekre serkentette az olasz diplomáciát és 1924-es évben egymás után tárgyalásokat kezdeményezett a franciák legszilárdabb támaszával, a kisantant országaival. 1924 januárjában Rómában aláírták az olasz—jugoszláv barátsági szerződést, ezt követte májusban Benes és Mussolini „olasz—csehszlovák szívélyes együttműködési” szerződéskötése és folytak a tárgyalások az albán, török, görög és román vezetőkörökkel is,³ amelyekkel az olasz fasiszmusnak egyelőre ugyan nem sikerült lényeges megállapodásra jutnia, de lényegesen gyengítették ezeknek az franciákhoz fűződő kapcsolatait.

A győztes országok közötti ellentéteket még bonyolultabbá tették a legyőzött országokkal — elsősorban Németországgal — meglevő ellentétek.

Németország első perctől szabotálta a békeszerződés feltételeinek teljesítését. A német imperializmus legagresszívabb képviselői minden eszközzel akadályozták a jóvátételi kötelezettségek teljesítését. Lényegében ezzel szalgáltattak ürügyet a franciáknak a Ruhr-vidék megszállásához. A német revansisták azonban abban bíztak, hogy a francia katonai fellépés, valamint a francia pénzen szervezkedő szeparatista mozgalom Bajorországban és a Rajna-vidéken kiváltja a német nép „nemzeti felkelését”. Erre a lehetőségre épült a müncheni fasiszta puccs is, mely 1923 novemberében Hitler és Ludendorff vezetésével tört ki. A német munkásosztály azonban másként válaszolt. A hamburgi általános sztrájk és fegyveres felkelés megmutatta az imperialistáknak, hogy Németország a forradalom küszöbén áll. Az egész

³ HL. HM. Kat. Főcsoportfőnök. Napi jelentések. 22 400/titkos.

országban forrongások, tüntetések zajlottak le — és a forradalmi Németország még veszélyesebb volt Európában, mint a revansvagyó, de imperialista Németország. Az angol diplomácia tehát sietett közbenjárni a francia—német konfliktusban, mielőtt súlyosabb következményekkel járna a német munkásmozgalom a nemzetközi burzsoáziára. Maga a német finánctóke is szükségességnek látta a megegyezést, hogy leverje a forradalmi mozgalmat és megfékezze a hitleristákat is, akik egyelőre még nem „nyerték el” a német gyáriparosok és a hadsereg osztatlan bizalmát és lelkesedését.

Az amerikai—angol hathatós támogatás eredményeképpen 1924-ben Németország jelentős dollárkölcsonhöz jutott és ezt patronusainak megértő magatartása miatt első pillanattól kezdve az ország gazdasági és katonai potenciáljának erősítésére fordította.

Az 1921—1924 között kialakult nemzetközi helyzetet tehát elsősorban a hatalmak közötti ellentétek *növekedése* jellemezte. De lényeges vonása volt az is, hogy ezekben az években *fokozódtak a tőkés társadalom ellentmondásai is*. Még magasabbra csaptak a forradalmi mozgalom hullámai, felkelések törtek ki Hamburgban, Bulgáriában, polgárháború volt Írországbán és Törökországban. Nagy sztrájkok zajlottak le Csehszlovákiában, Ausztriában, Olaszországban és minden kapitalista országban nagyarányú bérmozgalmakról, tüntetésekről, tiltakozó nagygyűlésekről adnak számot az egykori sajtó és a rendőri jelentések. Éppen a belső forradalom reális veszélye volt az egyik fő oka annak, hogy ebben az időszakban az imperialistáknak le kellett mondaniuk egy újabb szovjetellenes intervenció megindításáról.

Már az említett 1921—1924-es években nyilvánvaló volt, hogy a versaillesi rendszert az imperialisták éles érdekellentétei előbb-utóbb felborítják. Azonban ekkor még a nagyhatalmak komoly erőfeszítéseket tettek az ellentétek áthidalására, egymást kölcsönösen kényszerítették a béke fenntartására és mindent elkövettek annak érdekében, hogy megvalósítsák a kapitalista világrend gazdasági és politikai stabilizációját, erőt gyűjtsenek, megteremtsék a kapitalista országok egységét és ezek után egyesült erővel számolhassanak le a Szovjetunióval.

Mert az imperialista ellentétek kiéleződésében *lényeges* szerepet játszott a cári Oroszország piacainak elvesztése. A katonai intervenció-csődje után egy pillanatig sem szűnt meg az imperialista mesterkedés a Szovjetunió „kiéheztetésére”. Azonban csakhamar rá kellett döbbeniük, hogy a szovjethatalom gazdaságilag és politikailag napról napra erősebb lett, ugyanakkor a

gazdasági romlás Európában olyan méreteket öltött, hogy egyre többet kezdtek foglalkozni a szovjet piacok „békés” megszerzésével. Már 1921 végén megjelentek — főleg angol sajtóban — olyan cikkek, amelyek a Szovjetunió gazdaságával foglalkozva azt a következtetést vonták le, hogy *Szovjetországot be kell kapcsolni a világgazdasági életbe*. Az angolok „békülékeny” hangja azonban megijesztette a német tőkéseket, akik az orosz piacokat természetesen maguknak akarták biztosítani. Így következett be, hogy a Lloyd George javaslatára 1922. április 12-én összeült *génuai konferencián*, amelyre a Szovjetuniót is meghívták —, hiszen éppen azért ültek össze, hogy a kapitalista tömb *egységesen* kényszerítse őt gazdasági követeléseik teljesítésére — a német imperializmus váratlanul kesztyűt dobott a győztes hatalmaknak. Mivel ezek nem voltak hajlandók enyhíteni a német jóvátételt, — amely kérelmet *egyedül* a Szovjetunió képviselője támogatta — Németország április 16-án, Rapallóban a kölcsönös egyenjogúság elvén alapuló diplomáciai és gazdasági egyezményt kötött a Szovjetunióval.⁴ Ez a szerződés bombaként hatott a génuai konferencia imperialista résztvevőire és mélységesen elítélték Németország „egységbontását”. A júniusban kezdődött *hágai konferencián*, amely megpróbálta tovább vinni a génuai tervet: Szovjetunió gazdasági sarokbaszorítását, még inkább nyilvánvalóbbá vált, hogy a kapitalista világban „két irányzat harca folyamatban: az egyik egységfrontot igyekezett létrehozni Szovjetország ellen, a másik pedig megbontotta ezt a frontot.”⁵

Ily módon Genuában és Hágában kudarcra végződtek a tárgyalások. A rapallói egyezmény rést ütött a szovjetellenes tömbön. A Szovjetunió belső és nemzetközi helyzetének megerősödése megghiúsította a szovjet gazdasági gyengeségére alapult spekulációkat és az imperialisták kudarcra még inkább fokozta a kapitalista országok közötti ellentéteket. Néhány ország vezető tőkés köre ugyanis saját jólfelfogott gazdasági érdekében kiindulva okosabbnak tartotta, hogyha inkább közeledik a Szovjetunióhoz, mintsem ellene kétes sikerű. szélmalomharcot vívjon.

A szovjet diplomácia ügyesen kihasználva az imperialisták ingadozását, kereskedelmi tárgyalásokat javasolt számos országnak. Tisztában volt azzal, hogy a tőkések közeledése nagyonis kényszer hatása: időnyerés és a kapitalizmus stabilizációja —

⁴A Szovjetunió története. 1917—1926. Vál. dokumentumok. Tankönyvkiadó. Bp. 1961. 464—465. old.

⁵ Patyomkin: A diplomácia története. 221. old.

tette szükségessé az imperialisták számára a „pacifista” jelszavak terjesztését. Viszont a Szovjetunió számára is rendkívül fontos volt, hogy a kapitalizmus és a szocializmus harcában beállott „lélegzétvételi szünetet” minél hosszabb békés korszakká változtassa.

Ily módon az európai politikai helyzet egyik jellemzője volt 1924-ben a Szovjetunió elismerése számos tőkés állam által. Ez a „normális kapcsolatok” politikája azonban nem sokáig tartott.

A munkáspárti MacDonald kormány bukása után Anglia ismét a szovjetellenes egységfront megteremtését tűzte ki célul. Az „egység” azonban még inkább nem volt meg, mint azelőtt. A Dawes-terv nem sokáig biztosította a „nyugalmat” Európában. Az erősödő német militarizmus rettegéssel töltötte el az egy évszázad alatt négy német betörést megért francia közvéleményt. Határainak biztosítására kérte a „biztonsági garanciák” megvitatását a Népszövetségben. Hosszú viták után 1924 októberében aláírták a nemzetközi konfliktusok békés rendezéséről szóló ún. *genfi jegyzőkönyvet*. Ez a „békejegyzőkönyv” azonban nem jelentett többet egy csomag papírnál. A békéről, jogról, biztonságról, igazságról szóló szép szavakat a gyakorlatban mind megcsúfolták.

Az 1925 októberében megnyílt *locarnói konferencián*, bár újra a „békés erőfeszítésekről” szónokoltak, lényegében megmutatkozott az imperialista ellentétek kibékíthetetlensége és az elfogadott egyezmények tükrözték a versaillesi békeszerződések megkötése óta bekövetkezett erőviszony változásokat. Ezen a konferencián Franciaország enyhén szólva hátrányba került. kénytelen volt eltérni, hogy Németországot vele *egyenrangú és egyenjogú félnek* kezeljék, hogy Németország bekerüljön a Népszövetségbe és mint nagyhatalom, állandó tagja legyen a Népszövetség Tanácsának. Az angol diplomáciának sikerült teljes győzelmet aratnia francia vetélytársa felett és ezt úgy igyekezett kihasználni, hogy fokozatosan csökkentette az Egyesült Államokhoz fűződő kapcsolatait. A francia vereség megszilárdítása érdekében aktívan közeledett a fasiszta Olaszországhoz, támogatta annak igényeit, amennyiben azok *francia* érdekebe ütköztek.

Olaszország szívesen fogadta az angol diplomácia segítő kezét, eszközt látott az angol barátságban saját céljai eléréséhez.

Franciaország az angol—olasz európai befolyás erősödésének ellensúlyozására viszont igyekezett megszilárdítani kapcsolatait a Balkánon és Délkelet-Európában. Az olasz diplomá-

cia azonban megtorpedózta ezt a próbálkozást és 1926 szeptemberében barátsági és együttműködési szerződést kötött Romániával, majd rendezte viszonyát Albániával és mégjobban megerősítette helyzetét Délkelet-Európában az 1927 tavaszán Magyarországgal megkötött baráti szerződés.

Az 1921—24 éveket követő időszakban (lényegében 1924—29-ig terjedő évek) új, sajátos helyzet jött létre a nemzetközi politikában. Ennek oka elsősorban az, hogy a kapitalizmusnak sikerült levernie az európai forradalmi mozgalmakat és a *forradalom apálya* következett be. A második ok pedig, hogy az amerikai tőke segítségével, hosszú évek után bekövetkezett a kapitalizmus ideiglenes stabilizációja. A harmadik ok az volt, hogy ezzel egy időben növekedett a Szovjetunió gazdasági és politikai hatalma.

A kapitalizmus ideiglenes stabilizációja azonban nem volt sem szilárd, sem tartós. A kapitalizmus *általános válsága*, amely az első világháborúval vette kezdetét és 1917 után elmélyült, rányomta bélyegét a kapitalizmus viszonylagos megzilárdulására is.

A világg kapitalizmus ideiglenes stabilizációjának éveiben még inkább fokozódott a kapitalista országok fejlődésének *egyenlőtlensége*, még határozottabb lett az amerikai imperializmus európai előretörése, s bár a kapitalista gazdaság helyzete ideiglenesen megzilárdult, még élesebbé vált a verseny a kapitalista országok között az uralomért és a kizsákmányolási érdekszférákért. A kapitalizmus viszonylagos stabilizációjának jellemző vonása volt az is, hogy mind hangosabbá lettek a legyőzött országok revanskövetelései, melyeket — a francia, a lengyel és a kisantant államok mély aggodalmára — mind nyíltabban felkaroltak az amerikai—angol, sőt olasz tőkés és diplomáciai körök.

Ily módon a kapitalizmus részleges és viszonylagos stabilizációja az ellentétek fokozott élesedésével járt, mélyült a kapitalizmus általános válsága. Legfőbb kérdés a világ befolyási övezeteinek újrafelosztása volt, mert az adott felosztással lényegében egy kapitalista ország sem volt elégedett, ennek eszköze viszont a kapitalizmus számára csakis a háború lehetett, mégpedig a *háború a Szovjetunió ellen*. Az imperializmus növekvő válsága megoldásának útját a Szovjetunió megsemmisítésében és az orosz piacok korlátlan kizsákmányolásában látta. Anglia megszakította kapcsolatait a Szovjetunióval és vezetésével teljes ütemben megindult a fegyverkezési hajsza, erőteljesen támogatták a faszizmus előretörését a különböző európai

országokban, fokozottabban segítették a német militarizmus megerősödését. A kapitalista államok „barátsági szerződésének” egész rendszere nem volt más, mint „újabb háborúk előkészítésének és a jövő háborús összecsapások esetére történő erőátcsoportosítások rendszere.”⁶

A HORTHY-RENDSZER KÜLPOLITIKAI HELYZETE 1921-BEN.

Ebben a bonyolult, ellentétekkel terhes nemzetközi viszonyok szövevényében kereste az utat és a szövetségest a magyarországi reakció.

A trianoni békeszerződés életbelépése új szakaszt nyitott meg a magyar ellenforradalmi rendszer történetében. A belső gazdasági helyzet ziláltsága — mivel azt semmiképpen sem akarták a vagyonosok kárára rendezni — külföldi kölcsön megszerzését sürgette. Ennek azonban több előfeltétele volt:

1. konszolidálni kellett az ellenforradalmi rendszert, tovább szilárdítani a tőkés és földbirtokos osztályok szövetségét,
2. meg kellett indítani a termelést, hogy fellendítse a tőkés vállalkozásokat,
3. bizalmat kelteni Magyarország iránt a külföldön.

Ezeket a feltételeket vállalta teljesíteni az 1921 áprilisában hatalomra került Bethlen-kormány. Bethlen már viszonylag megerősödött politikai hatalmat vett át elődjétől, Teleki Páltól és a katonai vezetőkörök és a vezető tőkéskörök politikai szövetségének szorosabbra fűzésével, az Egységes Párt és a terrorválasztások útján létrehozott engedelmes parlament megteremtésével még tovább szilárdította az ellenforradalom rendszerét. A politikai sikerek fellendítették a tőkés vállalkozó kedvét. A termelés fokozatosan javult és a magyar gazdasági élet a mélypontról megindult a rendkívül lassú fejlődés felé. A magyar fasiszta rendszer kiépítésének befejezése és megszilárdulása megteremtette a kedvező belpolitikai alapot a Horthy-rendszer külpolitikai tevékenységének megélénküléséhez. Ennek azonban legfőbb nemzetközi akadálya Magyarország külpolitikai elszigeteltsége volt. A versaillesi rendszer minden ellentétessége ellenére megszilárdult és az antanthatalmak egyelőre fenntartását akarták. A magyar ellenforradalmi vezetésnek ehhez a körülményhez feltétlenül alkalmazkodnia kellett, ha csak nem akart teljesen kívül maradni a nemzetközi életből.

⁶ A KB. beszámolója az SZK(b)P XV. kongresszusán. 1927. december 3. Sztálin Művei. 10. kötet 300–301. old.

Kísérletek a külpolitikai elszigeteltség feloldására.

Miután a szovjetellenes intervencióban való lelkes felajánlkozás nem hozott számára semmi sikert, sőt a Habsburg-restaurációs kísérletek és „burgenlandi konfliktus” szomszédai ellenséges szembehelyezkedését váltották ki — a Horthy-rendszer kénytelen volt felülvizsgálni addigi külpolitikáját és módosítani taktikáját.

A magyar uralkodó osztályok külpolitikájának stratégiai célkitűzése továbbra is *Trianon revíziója* maradt. Ily módon a magyar külpolitika célkitűzésében két részt különböztethetünk meg, ami az egész tárgyalt időszakra, tehát az 1921—1927-es évekre jellemző volt. Egyrészt a *távolabbi célkitűzéseket*, vagyis a fegyverkezési egyenjogúság kivívását, Trianon revízióját, Nagy-Magyarország vezető szerepének biztosítását a Duna völgyében; és másrészt a *közvetlen célkitűzéseket*, azaz Magyarország diplomáciai elismertetését, a külföldi kölcsön megszerzését és az ország körül kialakult ellenszenves légkör megszüntetését. Az összes külpolitikai célok legelső feltétele a népszövetségi tagság megszerzése volt.

Horthyék az utat ehhez már 1920—1921-ben is keresték, hivatalosan pedig 1921 májusában kérték Magyarország felvételét. A „burgenlandi konfliktus” idején azonban halasztást kértek a felvétel megtárgyalásához, mert adott pillanatban a nyugat-magyarországi bandaharcok kedvezőbb lehetőséget teremtettek a revízióra, mint a népszövetségi tagság. A remények azonban szétfoszlottak és hosszas viták után végül is 1922 őszén a *kisantant hozzájárulásával* Magyarországot felvették a Nemzetek Szövetségébe. A magyar uralkodó körök egy része nem értett egyet a Bethlen-kormány „pacifizmusával” és a Népszövetségen *kívül*, a magyarok európai küldetésének hangoztatásával akarták Magyarországot valamilyen nagyhatalmi társulásba belevinni a revízió megvalósítása érdekében. A realisabbak azonban úgy értékelték a népszövetségi tagságot, hogy „a magyarságot a történelem folyamán számtalan esetben éppen az a hibája vitte végzetes bonyodalmakba, hogy önmagának erejét és európai jelentőségét túlbecsülte ... a Bethlen-kormány leglényegesebb cselekedete az, hogy bevisz bennünket a Népszövetségbe, a népszövetségi kölcsönnel végrehajtja az államügyek szanálását és a külpolitikai és anyagi bázison állva megindítja a harcot idebent az állami rend helyreállítására és a forradalmi mozgalmak letörésére.”⁷

⁷ Makkai János: A háború utáni Magyarország. Bp. 1937. 66—67. old.

Ez pedig olyan sürgető létkérdés volt, amiért még a tagság két fő kikötését is szolgálatkészen aláírták. Az elsőt lényegében bármikor, szívesen vállalták: egy esetleges létrejövő szovjetellenes blokkban való részvételt. A másik kikötést, Trianon elismerését, már keserű szájjal írták alá, de a magyar közvéleményt igyekeztek megnyugtatni. Hangoztatták, hogy a Népszövetségen belül is van lehetőség a revízióra. És ettől kezdve nagy szerepet játszott a magyar revíziós propagandában az ún. Millerand-levél és a Nemzetek Szövetsége Egységokmányának 19. cikkelye, amely kimondotta, hogy a „Közgyűlés időnként felhívhatja a Szövetség tagjait az alkalmatlanná vált szerződéseknek és olyan nemzetközi állapotoknak újabb megvizsgálására, amelyeknek fennmaradása a világbékét veszélyeztetné.”⁸

Természetesen ez a kitétel a gyakorlatban nem volt más, mint a hiszékenyek ámítása, amit az antanthatalmak sem tekintettek másnak, mint semmire sem kötelező porhintésnek.

Bethlen fő érve a tagság mellett, hogy nemzetközi fórumon hirdethessék a revíziót, egyelőre ábránd maradt. Még Németországot sem hallgatták meg, pedig az ő háta mögött ott állt az amerikai—angol támogatás, Magyarország mellé pedig egyetlen imperialista hatalom sem állt ki nyíltan.

Abban viszont igaza volt Bethlennek, hogy külföldi kölcsönhöz csakis a népszövetségi tagság útján juthatott a Horthy-rendszer. Bethlen 1923-ban sorra kilincselte a tőkés országok bankházait a kölcsön biztosításáért és nem riadt vissza az ország szemérmetlen kiárusításától sem. „Magyarország az új Európában” című könyvében írta a következő sorokat: „... külföldi olvasóim előtt nem tudom eléggé hangsúlyozni, hogy Magyarország még jelenlegi formájában és struktúrájában is a legelőnyösebb alkalmat nyújtja az idegen tőkék elhelyezkedésére. Az ipari, kereskedelmi és mezőgazdasági lehetőségek, amelyek itt az idegen tőke és vállalkozási kedv előtt feltárulnak, valósággal korlátlanok. Mindössze csak az szükséges, hogy ezeket a lehetőségeket energikusan meg kell ragadni és ki kell használni.”⁹

Nos e „korlátlan lehetőséget” az angol—amerikai tőke nem vonakodott „energikusan megragadni” és minden francia ellenkezést megtörve biztosították Horthyék számára a népszövetségi kölcsönt. Ezzel lényegében Magyarország is eszközzé vált a francia imperializmust háttérbe szorító, a szovjetellenes

⁸ A nemzetközi jog. 279. old.

⁹ Bethlen István: Magyarország az új Európában. 11. old.

front megteremtésére irányuló és ehhez a legyőzött országokat is beszerző angol—amerikai politikának. A Magyarországnak nyújtandó kölcsönt a hatalmak 1924 márciusában szavazták meg és májusában Budapestre érkezett Jeremiah Smith amerikai ügyvéd, a Pier-pont Morgan bankház belső embere, hogy mint népszövetségi főbiztos, két esztendőn keresztül teljhatalmú irányítója és ellenőrzője legyen a magyar gazdasági és pénzügyi életnek.

A stabilizációs kölcsön megszerzése lehetővé tette a tőke és a nagybirtok szanálását, szorosabbra fűzte az angol—amerikai imperialista körök érdekeltségét a Horthy-rendszer fenntartásában és támogatásában, elősegítette a magyar reakció gazdasági és politikai uralmának megerősítését és nemzetközi tekintélyének emelését.

A MAGYAR ELLENFORRADALOM KÜLPOLITIKAI LEHETŐSÉGEI 1921—1927-BEN

Bár a magyar külpolitika iránya és a Nemzetek Szövetségének politikája kölcsönösen kizárták egymást, a Horthy-rendszer háborús tervei előkészítéséhez mégis teremtett bizonyos lehetőségeket, azáltal, hogy enyhítette a feszültséget az ország körül és kiszélesítette az információszerzés és kapcsolat-kiépítés lehetőségeit Horthyék számára.

„A felvétel egyet jelentett a politikai rehabilitáció egy nemével. Magyarország a Népszövetség segítségével bekerült az »európai koncertbe« és legalább formálisan egyenjogú tagjává vált a kapitalista országok »családjának«.”¹⁰

A népszövetségi tagság azonban csupán lehetőséget teremtett a külpolitikai elszigeteltség feloldásához. Magyarország diplomáciai elismerése még nem jelentett egyet a nemzetközi életbe való beilleszkedéssel.

Az agresszív külpolitika további folytatása nem volt lehetséges. Teljes élességgel vetődött fel a kérdés: most merre? Milyen *irányú* külpolitikát folytasson a Horthy-rendszer?

A kialakult nemzetközi helyzetben három taktikai lehetőség állt a magyar külpolitika irányítói előtt, amely lényegében a fő külpolitikai koncepció, a revízió megvalósításának mérlegelését jelentette, azt, hogy milyen legyen a viszony a különböző országokhoz.

¹⁰ Sz. Ormos Márta: Magyarország belépése a Nemzetek Szövetségébe. Századok. 1927. 1—4. szám. 267. old.

1. *Megegyezés a kisantanttal, vagy valamelyik állammal a kistantant-tagállamok közül.* És „mindaddig, amíg nem adódik oly általános lehetőség céljaink elérésére, mint aminő lehetőséget jelentett a környező államoknak a világháború, tompítani igyekezzünk az ellentéteket, keressük a szomszédainkkal való megegyezés módját és várjuk türelemmel a kedvezőbb körülmények bekövetkeztét, amint hogy azt a magyarság már évszázadokon át tette.”¹¹

2. *A magyar külpolitikát az erősödő olasz és német revíziós politikára alapozni.* „Szövetségesül keressük azokat a nemzeteket, amelyek hajlandóságot mutatnak arra, hogy csatlakozzanak a trianoni szerződés megváltoztatására irányuló akcióhoz, illetve amelyek maguk is előnyt látnának abban, hogy a békeszerződéseket meg lehetne változtatni.”¹²

És végül: *A győztes antanthatalmak ellentéteit kihasználva, valamely nagyhatalmat megnyerni Magyarország támogatására.*

Gratz szerint „az előrelátó és óvatos politikának mindhárom irány kapuját nyitva kell tartania és a külpolitikai művészet, illetve intuíció szabja meg, adott esetben melyik úton tehetünk egy-egy lépést előre”.¹³

Bármennyire is művészetnek tekintette Gratz a külpolitikát, ez a magyar spekulatív külpolitika távol állt nemcsak a diplomácia művészetétől, de még a helyzet reális értékelésétől is.

Az adott helyzetben, ha a magyar urak tényleg békés külpolitikát akartak volna folytatni, a legelőnyösebb számukra a kisantant-országokkal való megegyezés lett volna. Az egészséges kereskedelmi és gazdasági kapcsolatok kiépítése Csehszlovákiával, Jugoszláviával és Romániával elkerülhetővé tette volna az ország teljes kiárusítását a külföldi tőkéseknek. De előnyös lett volna politikailag is. Az 1920/21-ben folyó csehszlovák—magyar kormány megbízottak tárgyalásai is azt tanúsítják, hogy a csehek hajlandók lettek volna bizonyos határkiigazításra a magyarok javára, ha ennek ellenében Horthyék lemondanak Szlovákia visszaszerzéséről. Erre a magyar reakció nem volt hajlandó és megszakította a tárgyalásokat.

De nemmel válaszoltak a későbbi csehszlovák közeledésekre is. Masaryk csehszlovák köztársasági elnök a parlamenthez küldött üzenetében a következőket rögzítette: „a békeszer-

¹¹ Gratz Gusztáv győri beszéde. Magyar Külpolitika 1929. 41. szám. 4. old.

¹² Uo.

¹³ Uo.

zódések nem minden részükben tökéletesek... a korrektúrák részleteiről lehet tárgyalni, de ennek nem szabad agitatórikus módon történnie.”¹⁴ Hasonló nyilatkozatokat tett Benes is a csehszlovákok megegyezési hajlandóságáról. Bethlenék óvakodtak a csehekkel megegyezni, mert semmilyen formában nem kívántak velük Trianonról „tárgyalni”, sem velük barátibb kapcsolatokot kiépíteni. Már 1919—21-ben is a magyar kalandorpolitika éle Csehszlovákia ellen irányult. Az „Ébredés”, a „Pirkadás”, az „Árpád” fedőnevű hadműveleti tervek továbbra is érvényben maradtak, csupán megvalósításukat napolták el. Továbbra is közvetlen cél maradt egy esetleges belső válság előidézése Csehszlovákiában, és közvetlenül ezt a célt szolgálták az 1921. évi szokolhamisítás és a későbbi botrányba fulladt frankhamisítás is.

Ugyancsak elzárkóztak a magyar uralkodó osztályok a román és a jugoszláv közeledés elől, végsősoron visszautasították ezek békés ajánlatait. Jellemző, hogy az 1926-os jugoszláv—magyar tárgyalások, amelyek mind a két fél részére előnyt jelentettek és lényegében Magyarországnak meghozták volna az annyira áhított frontáttörést a kisantant szövetségen — a nagyobb „revízió lehetőség” reményében, a számára lényegesen *kevesebb előnyt* biztosító olasz fasizmussal kötötte meg a szerződést és kalandor módjára veszni hagyta a biztost a bizonytalanért.

A magyar ellenforradalom képviselői éles kirohanásaikban szerették hangoztatni a kisantant államok ádáz magyargyűlöletét. Ez azonban csak félig volt igaz. A kisantant államok *kedvemenyző*, baráti közeledést kereső magatartása bizonyította, hogy nem a *Horthy-rendszer ellen* van kifogásuk. Ők ezzel a rendszerrel *politikailag* egyetértettek, sőt támogatták is. A kisantant országok burzsoáziája csupán arra akart biztosítékot szerezni, hogy „a megerősödő Horthy-rendszer erejét 100%-ig a magyar nép kizsákmányolására fogja fordítani, nem pedig revíziós kalandokra”.¹⁵ A kisantant katonai szerződéseivel éppen ez utóbbi ellen akarták magukat bebiztosítani és katonai erejükkel sakkban tartani a magyar katonai vezetést.

A külpolitikai stratégia második taktikai lehetősége volt a legmegfelelőbb Horthyék számára. Németországban a revízió legfőbb úttörőjét látták és a magyar katonai vezetést titkos, de meglehetősen szoros szálak fűzték a német fasisztákhoz. A hit-

¹⁴ Magyar Külpolitika. 1929. október 12. szám.

¹⁵ Magos György: Az angol és amerikai monopoltőke szerepe a Horthy-fasizmus megszilárdításában. Bp. 1953. 39. old.

leristák és a német agresszív körök szívesen fogadták a magyar fasizmus támogatását, de különösebb érdekei nem fűzte annak komolyabb viszonzására, no meg annyira lefoglalták a saját revansérdekeik, hogy azok érvényesítésére minden energiájukat ráfordították.

A fasiszta Olaszország Mussolini hatalomra kerülése után aktívabban érdeklődött Horthy-Magyarország iránt, mivel az beleillett agresszív terveibe. És amikor Bethlen Rómában Magyarország *valódi* érdekei ellenére 1927. április 5-én aláírta az olasz—magyar barátsági szerződést, a magyar reakció igen nagyra értékelte a magyar—olasz szerződés megkötését.

Szudy Elemér írta könyvében, hogy az olasz szerződéssel „Magyarország helyzeti energiája rendkívül megnőtt s Közép-Európa mikénti alakulásának problémája nélküle most már el sem képzelhető”.¹⁶

Bethlen pedig a Külügyi Bizottságban ekként szónokolt: „Ha Olaszország nyugodt helyzetet kíván Közép-Európának azon a pontján, amelyen mi élünk, úgy ennek egyik feltétele az, hogy Magyarország erőhöz jusson és azt a súlyt képviselje, amely neki valóban kijár... Bizonyos, hogy Magyarország és Olaszország között a természet gravitációs törvényeinek, a két nép érdekeinek, mentalitásának és érzéseinek megfelelő szerződés létesült s hogy ez Magyarországnak bizonyos hátvédet fog a jövőben biztosítani.”¹⁷

A szerződés aláírása után Mussolini is nyilatkozott: „Nem szolgálja Európa békéjének érdekét az, ha nyilvánvaló igazságtalansággal egy ilyen hírosies nemzetet elkeserítenek. Egy békeszerződés nem lehet sírbolt egy nemes nemzet számára. A történelem sohasem ismer örökké tartó szerződéseket.”¹⁸

Az olasz fasizmussal való kapcsolatok mélyülése nem jelentette a harmadik lehetőség elvetését. Bár Olaszország is győztes antanthatalom volt, az orientáció szempontjából — helyesen — Horthyék mégis külön irányzatként kezelték.

A harmadik külpolitikai irányzatnál a hangsúly az imperialista országok közötti ellentétek *kihasználásán* volt. Amit Magyarország *bármely* nagyhatalom jóindulatáért cserében felajánlott: az a szovjetellenes intervencióban való részvétel volt. De közvetve ez is a magyar revíziós célokat szolgálta. Nemcsak azért vettek volna szívesen részt egy Szovjetunió elleni hadjáratban, mert határtalanul gyűlölték a proletárállamot, a

¹⁶ Szudy Elemér: Európa és a magyar kérdés. Bp. 1933. 41. old.

¹⁷ Bethlen beszéde a Külügyi Bizottság 1927. május 4. ülésén.

¹⁸ Szarazajtai Incze Kálmán: A vajdúó új Európa háborúi. Bp. 1941. 86. old.

dolgozó tömegek uralmát, oly végtelenül és féktelenül, hogy még a belső és külső érdekeik ellenére sem voltak hajlandók elismerni a Szovjetuniót, bár határozott előnyöket jelentett volna a szovjet—magyar tárgyalások (1924. augusztus 26.—szeptember 12.) eredményeképpen megkötött szerződés ratifikálása. Am nemcsak a szovjetellenesség ösztökélte Horthyékát egy intervencióba való bekapcsolódásra, hanem az is, hogy ezekben az években *csakis egy szovjetellenes háborúban való részvétel útján látták megvalósíthatónak a Trianon által elszakított területek visszaszerzését.*

A kialakult nemzetközi helyzetben a nagyhatalmak közül Magyarországot revíziós törekvéseiben leginkább Anglia volt hajlandó támogatni.

Franciaország a békeszerződések szigorú betartására törekedett és nem jó szemmel nézte féltve őrzött rendszerének Magyarország által történő megbontási kísérleteit. Meg kell jegyezni, hogy annak ellenére, hogy a kisantant 1920-ban a magyar *kalandorpolitika* ellensúlyozására jött létre, Franciaországnak nem Magyarország, hanem a *Szovjetunió és Németország ellen* volt szüksége a kisantant-szövetségére. Más kérdés az, hogy a kisantant államokat viszont minden esetben támogatta Horthyék *ellen.*

Az amerikai imperializmus a gazdasági és pénzügyi segítségen kívül nem kívánta magát exponálni a kisállamok ügyeiben.

Ilymódon a magyar reakció megmentőjét Angliában látta. Hegedűs Lóránt, volt pénzügyminiszter szerint „... ha talpra akarunk állni, nincs más útunk, mint arra gondolni és minden erőnket összeszedni, hogy az angolszász fajba belekapaszkodjunk...”¹⁹

Bethlen nagyon bizott Angliában, sőt az olaszokkal kötött szerződést bizonyos fokig ugródeszkanak tekintette Angliához. Rokonszenvvel kísérte Anglia küzdelmét Franciaországgal és Németországért, és minden nemzetközi konferenciát igyekezett a békerevízió lehetőségei szemszögéből vizsgálni és értékelni. Minden Németországnak kicsikart engedményben azt látta, hogy „már meg is nyitotta az utat *Trianon* revíziójához”.²⁰

Bár Horthyék szerették volna mindenütt közös nevezőre hozni a német—magyar érdekeket, Anglia lényegében 1927-ig nem aktivizálta magát különösebben Magyarorszáért annál is

¹⁹ Pesti Hirlap. 1925. július 23. szám.

²⁰ Magyar Külpolitika. 1929. szeptember 28. szám.

inkább, mert az angol közvélemény igen lesújtó véleménnyel volt a magyar-fasiszta rendszerről.

Ennek ellenére Bethlen angol orientációja és reményei nem voltak alaptalanok. Anglia nem hagyta számitáson kívül Magyarországot sem a Szovjetunió elleni blokk, sem pedig Franciaország, illetve a kisantant szövetségi rendszerének megbontása szempontjából.

És amikor létrejött az olasz—magyar szerződés — amit egyébként Anglia igen támogatott — az angol reakció egyes képviselői nyíltan felvetették a trianoni revízió szükségességét. A „Daily Mail”-ben lord Rothermere tollából megjelent cikk: „Magyarország helye a nap alatt” címmel a magyarok „szörnyű helyzetéről” és „kifosztottság”-ról festett borús képet és felhívta a kormányokat a „magyar igazság” érvényesítésére. Az ún. „Rothermere-akció” Trianon revíziójáért azonban sok vizet nem zavart a nemzetközi életben, csupán a Horthy-fasizmus lázálaibaiban nőtt meg bolhából elefánttá.

A magyar ellenforradalmi rendszer lehetőségei 1921—27. de különösen a stabilizáció első éveiben, 1924—27 között, adva voltak a valóban békés, nemzeti érdekeket szolgáló külpolitika folytatására, elsősorban a Jugoszláviával, Csehszlovákiával és a Szovjetunióval létrejövő megállapodások alapján.

A magyar reakció azonban, amely még a magyarországi viszonylagos stabilizációt is a háborús lehetőségek fokozására igyekezett kihasználni, „reálpolitika” címén az angol—olasz imperializmus agresszív politikája mellé zárkózott fel.

A HORTHY-RENDSZER KATONAI HELYZETE AZ 1921—1927-ES ÉVEKBEN

Amíg a magyar ellenforradalmi rendszer külpolitikájában lényegében két szakaszt különböztethetünk meg 1921—1927 között, addig *katonapolitikájában* ezek az évek *egy sajátos fejlődési periódust* jelentenek, mégpedig Magyarország *katonai ellenőrzésének* 1921-től 1927-ig terjedő időszakát.

Törekvések a békeszerződés katonai rendelkezéseinek kijátszására

Magyarország katonai ellenőrzése a trianoni szerződés 133—139., illetve 140—143. cikkeiben foglalt rendelkezéseken alapult. A békeszerződés katonai határozványai rendkívül érzékenyen érintették a fegyveres terrorra épült magyar fasiszta rendszert. E rendelkezések szigorú betartásán viszont a katonai

ellenőrzésen kívül a magyar kalandortervektől tartó szomszédos államok is örködték.

A Szövetségek Katonai Ellenőrző Bizottság 1921 augusztus elején kezdte meg működését Budapesten és 1927. március 31-én fejezte be, hogy átadja helyét a Nemzetek Szövetsége időszaki ellenőrző bizottságának.

A katonai ellenőrző bizottság tevékenysége időrendben két részre oszlott:

Az első rész az 1921 augusztusától 1922. augusztus 31-ig terjedő időszak. „Ez alatt az idő alatt a hadseregnek s a közbiztonsági alakulatoknak szervezete és az újoncozás módja a trianoni szerződés rendelkezéseinek megfelelően módosított, a megtartható hadianyag ezen átszervezéssel arányban lett megállapítva, az esetleges anyagfeleslegek ki lettek szolgáltatva a bizottságnak, és a trianoni szerződésnek a katonai kérdésekre vonatkozó előírásai törvényhozási úton szabályozást nyertek.

Ellenőrző munkája második részében a bizottság tevékenysége főleg az állomány és a hadianyag megszerzésének kérdéseire (1923 és 1924) és a hadsereg létszámának ellenőrzésére (1925 és 1926) vonatkozott.”²¹

Így szólt röviden a Magyar Külügyminisztérium tájékoztatása a katonai ellenőrző bizottság működéséről. E szerint a magyar katonai vezetés *végrehajtotta* az első időszakban a trianoni szerződés katonai rendelkezéseit. Erről a valóságban azonban nem volt szó. Még a katonai ellenőrzés életbelépése előtt megkezdődött a fegyverés alakulatok átmentése. Így leplezte ezt le a *Bécsi Magyar Újság*:

„Tekintettel az ellenőrző bizottság megérkezési idejének közeledtére, a hadügyi kormányzat természetesen az egész kormány és minden hivatalos apparátus segítségével, nagy erővel folytatja a „leszerelést”, persze a maga módja szerint, vagyis úgy, hogy tőle telhetően igyekszik mindent, ami a békeszerződésben tilos, eldugdosni, s névleg megszüntetett intézményeket álcímek alatt továbbra is fenntartani.”

Például: A „Tiszti Jóléti Intézményben” vezérkari tisztképző iskola működött, az „Abelesz és Társa villanyszerelési üzem”-ben Kelenföldön katonai raktár volt, ugyanezt a célt szolgálta a Rezső téri barakkok egy része, a Budafok-i sörpincék egyes befalazott részeiben felszerelési raktár, szétszedett repülőgépek és egy 30¹/₂-es üteg volt.

²¹ OL. KÜM. pol 1927—35/4. — 82. 2366/927.

A tisztek „leszerelése” úgy történt, hogy teljesen új és komplett felszerelést *kaptak*.²²

És így írt Horthyék manőverezéséről az „Avanti” című olasz lap.

„A magyar kormány a békeszerződést úgy játszotta ki, hogy 35 000—40 000 főnyi tiszti és altiszti karából néhány ezret a nemzetvédelmi szerveknél helyezett el, néhány százat nyomozó osztagokhoz helyezett el, a hivatásos altisztekből pedig »az altisztek rendőrségi testületét« szervezték meg. Mindezen alakulatok a Belügyminisztériumnak vannak alárendelve, de szellemükben és szervezetükben megtartották katonai jellegüket... A fehérterror néhány zászlóaljnyi különítményei gazemberekből, rablókból, munkások gyilkosaiból és zsidóüldözőkből alakultak, s ez — Magyarország csendőrsége.

De a Pénzügy- és a Kereskedelemügyi Minisztérium is kénytelen volt jelentékeny számú tisztet és altisztet elrejtteni. Felállították a vámőrséget... egész csapattek alakultak át vámőr ezredeké... a vasútőrséget... a régi hadsereg néhány zászlóalja látja el... számos vállalatnál sok tiszt és altiszt teljesít polgári ruhában szolgálatot... a sportegyesületekben nagy a rejtés... a hadianyag elrejtésének és kijátszásának egyik módja, hogy állandóan utaztatnak egész lőszeres vonatokat.”²³

De felismerte a „kijátszás politikáját” az antant Jóvátételi Bizottsága is, amely Magyarország pénzügyi helyzetéről 1922 júniusában készített részletes tanulmányt. A titkos iratot a magyar katonai vezetés „bizalmi embere” megvesztegetéssel megszerezte, takarítórongyokba csomagolva néhány éjszaka kicsempészte és lemásolta.

A tanulmány néhány megállapítása tükrözi az antant hatalmak, elsősorban a franciák tisztánlátását. Íme néhány idézet: A bizottság közli, hogy a magyar pénzügyminiszternek címezett megjegyzésekben „nem mulasztottuk el figyelmét azon gyanús jellegre felhívni, melyet a »Testnevelési fejezetnél« bizonyos címletek mutattak s tudtára adtuk, hogy azon hiszemben vagyunk, hogy ezen tételek kétségtelenül titkos katonai egyesületek pénztárait támogatják.”²⁴

Továbbá a tanulmány élesen bírálta „a magyar költségvetést”, amelyből azonkívül, hogy minden törvényes alapot nélkülöz, mivel a nemzetgyűlés azt nem tárgyalta és nem szavazta

²² Bécsi Magyar Újság. 1921. VI. 12. szám.

²³ „Avanti” 1921. szeptember 29. szám. H. L. VKF. VI.—2. c. o. 1921. 42. doboz 36.503.

²⁴ ENTENTE jóvátételi bizottság iratai. HL. VKF. 2. osztály 1922. 46. doboz, szám nélkül.

meg — hiányzik a feltétlen őszinteség, miután nyilvánvaló, hogy számos leplezést tartalmaz. Ezen leplezett tételek, úgy látszik, nemcsak a Kormányzó Úr Ófőméltósága „Kamarillájának”, a Gömbösék, Prónayék, Héjjasék és társaik, valamint az összes titkos katonai szervezetek (Ébredő Magyarok, tanulóifjúsági társulatok stb.) igen nagy költségeit vannak hivatva folyósítani, hanem a Honvédelmi Minisztérium rendkívüli kiadásait is.²⁵

A tanulmány megállapította, hogy „a rendes költségvetés mellett ugyan nem szerepel külön a rendkívüli költségvetés, de ez itt tisztán formai kérdés, *miután alapjában véve fenn áll*”.²⁶

A magyar költségvetést pontról pontra boncolgató jóvátéti bizottság jelentésében végül rezignáltan jegyezte meg, hogy a magyar pénzügyminiszter az összes problematikus kérdésekben „tájékozatlan” volt és „nem tudott választ adni”.²⁷

Annál tájékozottabb volt azonban a magyar királyi Honvédelmi Minisztérium! A „szigorúan bizalmas!” iratok között az utókorra maradt egy több fejezetből álló „A honvédség fejlődése a katonai ellenőrzési időszakban” című munka, amelyből minden kiderül.

A honvédség fejlődése

A tanulmány bevezető részében felsorolja mindazt a javaslatot — hadsereg szervezése ne önkéntességen, hanem átmenetileg törvényes kötelezettségen alapuljon, a hadsereg létszámát ne 35, hanem 85 000 főben állapítsák meg és ebből nem 1/20, hanem 1/10 része legyen a tiszt, hogy engedélyezzék a korszerű fegyvernek: tüzérség és műszaki csapatok szervezését, rövidítsék a szolgálati időt 12 évről legalább 6 évre, stb. — amit a magyar hadvezetés eljuttatott az antant hatalmakhoz, de *nem* találtak meghallgatásra. Az antant tehát biztosítani akarta Magyarország *tartós katonai gyengeségét*. Mivel kezdettől fogva világos volt, hogy a magyar kormányzat nem *tárgyalások* útján akarja megoldani a vitás kérdéseket, hanem a *fegyveres „rendezés”* volt a célja, agresszív tervei veszélyeztették a kialakult helyzetet és ezért igyekeztek az antanthatalmak, elsősorban Franciaország megfosztani a magyar kormányt a megvalósítás eszközeitől. Így a mindkét részről imperialista politikában az erősebb diktált.

²⁵ Uo.

²⁶ Uo.

²⁷ Uo.

Ennek következtében „a honvédelmi vezetőség minden igyekezete oda irányult, hogy megteremtse azokat a lehetőségeket, melyeket egy hathatós honvédelem a hadsereg célirányos felépítésére elengedhetetlennek ítél.”²⁸ Ezért, hogy a honvédelem rendelkezésére biztosítható anyagi eszközöket teljes mértékben a 35 000 fős hadseregre fordíthassák, *minden katonai intézetet* (kórházak, bíróságok, raktárak, stb.) *színleg idegen tárcára adták át és mindazok az eszközök és élőerők, amelyek a tiltott fegyvernemhez tartoztak* (repülők, páncéljárműves csapatok) *polgári mezben* (kereskedelmi repülés, rendőrségi karhatalmi alakulatok) *szerepeltek* és a megfelelő tárcák terhére.²⁹

A hadsereg létszámcsökkentését pedig az államrendészeti szervek és őrtestületek nagyarányú fejlesztésével oldották meg. Ez annál is inkább megvalósítható volt, mert a békeszerződésben ezek létszámát a háború előttiben határozták meg. Ez a tény a megkisebbedett országban burkolt hadseregfejlesztésre adott alkalmat, amit Horthyék ki is használtak. Az 1921. január 3-án elfogadott minisztertanácsi határozat értelmében ezek a szervek nemcsak átmentették a honvédség alakulatait (rendőrtartalék, csendőrség, vámőrség, folyamőrség a rendőrség keretében), hanem lehetőséget adtak a pénzügyi és belügyi tárcák keretében a tiltott alakulatok kereteinek biztosítására is.

Hogy áthidalják a nehézséget, melyet az általános védkötelezettség azonnali eltörlése és a 35 000 fős zsoldoshadsereg három hónapon belüli felállítása jelentett, a katonai ellenőrző bizottsághoz, annak Budapestre érkezése után, a magyar katonai vezetés azzal a kérelemmel fordult, hogy a toborzott hadsereg rendszerének bevezetésére *átmeneti időt* állapítsanak meg. A bizottság ezt, a kért 12 év helyett 6 évben állapította meg. A versailles-i Nagykövetek Tanácsa azonban nem hagyta jóvá a katonai ellenőrző bizottság előterjesztését és 1921. december másodikán a sorozott legénység azonnali *teljes* elbocsátását követelte. Ezt Horthyék nem hajtották végre százszázalékosan, mert ez azt jelentette, hogy a magyar ellenforradalom úgyszólván fegyveres hatalom nélkül maradt volna. Horthyék azzal érveltek, hogy toborzás útján nem képesek a hadsereget megszervezni. És valóban, az 1921. őszén végrehajtott toborzás, amelynél ügyeltek az önkéntességre — a toborzási rendszer célszerűtlenségének igazolása érdekében — mindössze 200 je-

²⁸ HL. VKF. 143. doboz. 1999/1929. A honvédség fejlődése a katonai ellenőrzési időszakban. 1921. VIII—1927. V.

²⁹ Uo

lentkezőt eredményezett. Végül azonban mégis meg kellett hát-rálnia a magyar katonai vezetésnek és az új véderőtörvény (1921. dec. 13-án lépett életbe) alapján kiadott toborzási felhí-vást már a *kényszerítés* eszközével hajtották végre, de még így sem sok sikerrel, mert a Horthy-hadseregbe becsületes ma-gyar ember igyekezett nem szolgálni.

A gyéren jelentkezők nem töltötték be a nagymérvű lét-számhiányt a hadseregben, ennek enyhítésére szervezték meg a *főiskolai katonai tanulók intézményét*, ahol elsősorban a tar-talékos tisztek képzését kívánták biztosítani. Ugyancsak ebben az időszakban válik országos méretűvé a *haderőn kívüli ka-tonai kiképzés* megvalósítása céljából a *levente intézmény* meg-szervezése. A katonai vezetésnek az volt a célja, hogy olyan szervezési fokra emelje a levente intézményt, hogy az a katonai ellenőrzés megszűnése után lehetővé tegye a rendeltetésszerű katonai kiképzést. Bár szervezetileg 1927-re befejezték az in-tézmény országos méretű kiépítését, a kiképzőmunka azonban csak később érte el a Horthyék által kívánt mértéket.

1924-ben a szabadságolások és a honvédelmi költségvetés 14 millió aranykoronával való csökkentése következtében még kisebb lett a hadsereg létszáma, „az alakulatok még a legszük-ségesebb ör- és karhatalmi szolgálatot is alig láthatták el. A nagy hiányok pótlása ismét csak egy nagyobb arányú kény-szertoborzás révén vált volna lehetségessé, hacsak nem akar-tuk volna népességünk salakját — mert más önként jelentkező alig akadt — felfegyverezni.”³⁰

Az ország gazdasági szanálása és különböző külpolitikai meggondolások következtében csupán a soron következő 1901-es korosztály kényszertoborzását hajtották végre. Nyíltan kb. 5200 főt toboroztak, ezen a számon felül igénybe vett em-bereket kénytelenek voltak *rejtve* tartani és mint polgári mun-kaerőket szerepeltetni. A kényszertoborzás során azonban sokan az ellenőrző bizottsághoz fordultak tiltakozásukkal, ami azt eredményezte, hogy a katonai ellenőrző bizottság 1924—25-ben fokozta ellenőrző tevékenységét és állandóan akadá-lyozta a magyar katonai vezetés tevékenykedését. Ennek ered-ményeképpen a Horthy-hadsereg 1924-ben sem tudta állomá-nyait még 50%-ig sem feltölteni, bár papíron a létszám teljes volt, ugyanis a két év után szabadságoltakat is létszámban kel-lett tartani.

1925-ben már sikerült 22 000 főre emelni a legénységi állo-mányt és úgy látszott, hogy három év alatt ténylegesen elérik

³⁰ Uo.

a megengedett létszámot. Közben azonban a katonai ellenőrző bizottság az 1925-ben toborzott emberek kötelezőjét átvizsgálva rájött a csalásra, hogy a toborzottak száma *felülmúlta* az engedélyezettet és betiltotta a további toborzást az 1926 évre.

Eközben már folytak a tárgyalások a katonai ellenőrzés enyhítéséről s hogy minél előbb távozzon a katonai ellenőrző bizottság Magyarországról, a katonai vezetés „*újabb tervezetet* dolgozott ki az állománykiegészítésre, amelynek lényege az volt, hogy 1927-től számítva évente 3720 fő 12 évi szolgálatot vállaló önkéntes jelentkező felvételével a honvédség létszáma 1932-ben érte volna el a megengedett létszámot”.³¹ Ami azt jelentette, hogy a magyar hadsereg lényegében tisztekből és altisztekből álló káderhadsereg lett volna. Ehhez a Nagykövetek Tanácsa is hozzájárult és ezzel az éveken át vitatott kérdés lekerült a napirendről.

A honvédség nyílt létszáma az ellenőrző bizottság távozása idején ténylegesen 22 000 fő volt.

A honvédség fejlesztése szempontjából a magyar katonai vezetést főleg az érintette érzékenyen, hogy az ellenőrzés ideje alatt az *1902—1907-es korosztályok, tehát 6 évfolyam, összesen kb. 300 000 fő, katonailag nem volt kiképezhető*,³² a háborút viselt évfolyamok pedig kiöregedtek, a hadseregen kívüli katonai kiképzés viszont nem érintett minden felnőtt férfit.

A tiszti kérdés

A békeszerződés a tiszti létszámot a 35 000 főnyi összlétszám 1/20 részében, számszerűleg 1750 főben állapította meg. 1921-ben viszont kb. tizenhétezer tiszttal volt a „nemzeti hadseregben”. Ezek leszerelése igen nagy gondot okozott a magyar ellenforradalmi vezetésnek, annál is inkább, mert a leszerelést úgy akarták megoldani, hogy ugyanakkor át is mentsek későbbi időkre a tisztikar zömét. A megoldásra a következő utasítást hajtották végre:

1. feloszlatták az ún. tiszti századokat,
2. leszerelték a tartalékosokat,
3. kényszernyugdíjazással nyugdíjállományba küldték az idősebb vagy kevés harctéri szolgálattal rendelkező tiszteket,
4. elbocsátották azokat a tiszteket, akiknek gyenge volt a minőségük, adósságuk vagy egyéb erkölcsi okok miatt nem reflektáltak további szolgálatukra.

³¹ Uo.

³² Uo.

Minden tisztet „igazoló eljárás” alá vontak. Ezeken az „igazolások”-on a legszigorúbb politikai mércét állították a tisztek elé, amelynek során főként a „forradalmak alatti magatartásukat” firtatták és nem egy esetben az intrika következtében azonnal eltávolították a tisztet a hadseregből. A tisztikar tagjai egymás ellen acsarkodtak és a kenyérért való küzdelemben az maradt felül, akinek több volt a protektora.

A hadseregnél maradt tisztek közül azután 1750 fő került csapathoz vagy egyéb szolgálatba, a többi pedig rejtve „rangosztályba sorolt közigazgatási alkalmazott” elnevezéssel (ROSKA) a különböző hivatalokba került. Ezek úgy csapat, mint egyéb szolgálatra beoszthatók voltak, egyenruhát azonban csak szolgálatban viselhetek. A kincstár viszont *egyforma* polgári ruhával látta el őket természetben, minek következtében ezek a „rejtett” tisztek korántsem voltak olyan rejtettek.

A „rejtett tisztek” ezrei kerültek az új alakulatokhoz, mint a vámórséghez, pénzügyórséghez stb.

A magasabb parancsnokságokat (HM Parancsnokság, Vezérkari Főnökség, Vegyesdandár parancsnokság, stb.) megtölték tisztekkel, mert a rejtés itt könnyebb volt, mint a csapatoknál. Gombamódra megszorodott az íróasztalok száma, a rengeteg tiszt hallatlan buzgalommal végezte a fölösleges papírmunkát.

Akiket a fenti módon már nem tudtak elhelyezni, azok vidékre kerültek vámőröknek, testnevelőknek stb. Teljesen távoztak a katonai fegyelemtől és hivatástól.

A rejtett szerveknél beosztott tiszteket időnként csapat-szolgálatra vezényelték, sőt a nyíltan megmaradt tisztikar tagjaival cserélték fel, ami egyes esetekben az ellenőrző bizottság érdeklődését felkeltette és súrlódásokra adott okot.³³

A Horthy-katonai vezetés a helyzetet úgy értékelte, hogy a nehézségek ellenére sikerült a tisztikart „nemcsak teljes számban az ellenőrzésen átmenteni, de annak magas színvonalon álló katonai továbbképzését minden nehézség dacára biztosítani”.³⁴

Ez a megállapításuk azonban nem fedte az igazságot. Az ellenőrzés ideje alatt még a csapatnál szolgálatot teljesítő tisztek sem fejlődtek sem elméletileg, sem gyakorlatilag annyit, amennyi beosztásuk jó ellátásához szükséges lett volna. A „rejtett” tisztek e téren még hátrányosabb helyzetben voltak. A ké-

³³ Uo.

³⁴ Uo.

sőbbi, nagyarányú hadseregfejlesztés időszakában éppen az okozta az egyik komoly problémát, hogy a parancsnoki kar csak papíron volt képzett, a vezetéshez nem értett, a harcban végzendő parancsnoki munkáról fogalma sem volt, mert a katonai ellenőrzés idején megfelelő csapatgyakorlatokon nem szerehetett abban jártasságot.

Mindezekon felül az ellenőrzési időszak egyik fontos feladata volt a tisztikar utánpótlásának megoldása. A katonai középiskolák polgári iskolák címén ugyan zavartalanul tovább működtek, de ott a katonai kiképzést csak rejtve, korlátozott formában lehetett megadni.

Az egyedüli nyílt katonai iskola a Ludovika Akadémia volt. A Nagykövetek Tanácsa előírta, hogy a Ludovikára évente 155 növendék vehető fel és ezek közül csak 125 nevezhető ki tisztté. A katonai vezetés titokban több hallgatót is felvett, de a kiképzettek egy részét itt is „dugdosni” kellett a fenti ok következtében.

A tisztikar utánpótlásának biztosítására próbálták megoldani a tartékos tisztképzést, mégpedig titkos utakon, mivel ez is tiltva volt a trianoni szerződés értelmében. „Rejtetten” behívták egy évre az érettségizett fiatalokat, csapattestenként felállították a „karpaszományos iskolákat”, mint a tartalékos tisztképzés intézményeit. Az egy év beosztása: 3 hónap újonc-kiképzés, 6 hónap iskola, 3 hónap alosztály szolgálat. A 6 hónapos iskola elvégzése után történt meg a tartalékos tiszti vizsga. Az év végével leszereltek és mint „tartalékos hadapród őrmesterek” kötelezték magukat három fegyvergyakorlatra. A teljesített fegyvergyakorlatok után lettek tartalékos tisztek.

Ezenkívül az egyetemi városokban levő gyalogsági csapattesteknél léteztek az ún. „egyetemi századok”, ahol olyan segénysorsú, de a rendszer számára megfelelő politikai beállítottságú, karpaszományos évet leszolgált hallgatók voltak, akik anyagiak hiányában egyébként tanulni nem tudtak volna. Ezek egy századba tömörítve, külön elhelyezési körletben lakva végeztek egyetemi tanulmányaikat. Katonai foglalkozásuk a szombat délutánonként végzett alaki kiképzés volt. Rendfokozatuk: hadapród őrmester volt, kb. havi 60 pengő zsolddal. Tanulmányaikat az egyetemi század-parancsnok ellenőrizte, aki nem vizsgázott megfelelően, vagy fegyelmileg kifogás alá esett, azt eltávolították. Egyetemi városonként kb. 200—250 ilyen hallgató volt. Ezek a nyári szünet alatt csapatszolgálatot teljesítettek.

Mindezek a formák azonban mégsem oldották meg a tisztikar utánpótlásának problémáját, mert nem tudták a minimumát sem biztosítani azoknak a feltételeknek, amelyek a tisztképzéshez elengedhetetlenül szükségesek.

A katonai nyilvántartás nehézségei

Az ellenforradalmi korszak katonai vezetőinek komoly nehézséget okozott a tárgyalt időszakban a katonai nyilvántartás végrehajtása. A békeszerződés értelmében tilos volt a férfi lakosság katonai nyilvántartása és mindennemű, a mozgósítást lehetővé tevő ténykedés.

Az ellenőrzés kezdeti időszakában a vármegyei katonai parancsnokságok hatáskörébe tartozott a nyilvántartás. A katonai ellenőrző bizottság azonban hamar felismerte ennek veszélyességét és követelte a nyilvántartás azonnali megsemmisítését. Ily módon 1921-ben többszöri átszervezés és átkeresztelés után ugyanazt a funkciót sikerült egy *népgondozó* elnevezés alatt működő szervezetre bízni. A hadisírok gondozása, hadirokkantak és árvák, nyugállományú tisztek nyilvántartásának leple alatt a „népgondozó hivatalok ismét nyugodtan felvehették a katonai nyilvántartás megalapozását, bár igen elővigyázatosan kellett eljárniok, mert az ellenőrző bizottság éber figyelemmel kísérte őket”.³⁵

1925-ben azonban a népgondozó hivatalok kénytelenek voltak nyilvántartási működésüket teljesen felfüggeszteni és iratanyagaikat elrejtteni, így a katonai nyilvántartás 1927 nyaráig szünetelt.

Ugyanis a Nagykövetek Tanácsa francia nyomásra 1925. december 18-án kollektív jegyzéket küldött a magyar kormánynak, amelyben feltételeket szabott, amelyek alapján a békeszerződés katonai pontjait kielégítő módon végrehajtottnak tekintené.³⁶ Ebben követelte:

1. A teljes ellenőrzés megvalósítását.
2. A laktanyák, gyakorlóterek, őrségek, stb. szemlélését a magyar katonai szervek előzetes értesítése *nélkül* is.
3. Másolatok készítését a kiképzésről, fegyverzetéről, okmányokról.
4. Az ellenőrző bizottság jogát a meglepetésszerű, gyors házkutatásokhoz és minden olyan katonai anyag, felszerelés

³⁵ Uo.

³⁶ HL. VKF. 1926. 63. doboz. 104. Nagykövetek Tanácsának 1925. december 18. kollektív jegyzéke a magyar kormányhoz.

lefoglalásához, ami meghaladja a megengedett és engedélyezett felszerelés mennyiségét.

A jegyzék követelte többek között:

- a kötelező katonai szolgálat azonnali megszüntetését;
- a toborzottak kötelezőinek pecséttel ellátott, aláírt kiállítását, hogy azokkal többé ne lehessen visszaélni;
- a hosszú szabadságra küldött legénység nyilvántartását, mert azokat helyettesíteni nem lehet;
- nem létezhet semmiféle *behívási hivatal*, sem orvosi bizottság, ahol a férfilakosságot nyilvántarthatják, illetve katonai alkalmasságukat elbírálják;
- és végül minden fölös hadianyagot ki kell szolgáltatni az ellenőrző bizottságnak.

A magyar kormány e jegyzékre válaszolva minden követelés teljesítését vállalta. Kötelezte magát a „felesleges” hadianyag beszolgáltatására is.

Hadianyag kérdés

„Jóval az ellenőrző bizottság megérkezése előtt elrejtettünk minden olyan hadianyagot, amelynek tartásától egyáltalán eltiltattunk, vagy a békediktátumban engedélyezett mennyiséget meghaladta és amelyet emiatt az ellenőrző bizottságnak be kellett volna szolgáltatnunk — olvasható a fent említett tanulmányban, majd így folytatja a szerző — a nagy körültekintéssel eszközölt rejtésnek volt köszönhető, hogy az ellenőrző bizottság hadianyag utáni kutatásai úgyszólván teljes eredménytelenséggel jártak, amennyiben *több száz kiszállás* során csak egy használhatatlan páncélvonalat, pár száz repülőbombát és elavult tüzérségi lövedéket, kézigránátot és kb. 450 puskát sikerült felfedezniük.”³⁷

Az elrejtett hadianyagot és felszerelést azonban gyarapítani is kellett. A békeszerződés 115. cikkelye értelmében Magyarország csak *egy* állami tulajdonban levő gyárban szabad volt hadianyagot gyártania. A katonai vezetés azonban a hadianyaggyártást négy helyen, a fűzfői löporgyárban, a diósgyőri ágyúgyárban, a budapesti Frommer-gyárban és a csepeli Weiss Manfrád gyárban szervezte meg — és hogy a békeszerződésnek is eleget tegyen, egy fiktív állami hadianyaggyárvezérgazgatóságot létesített. Ezek az üzemek azonban abban az időszakban az ország gazdasági és pénzügyi nehézségei miatt ténylegesen *nem* gyártottak hadianyagot.

³⁷ HL. VKF. 143. doboz. 1999/1929. Id. Tanulmány.

Így hajtotta végre a Horthy-rendszer a trianoni szerződés katonai rendelkezéseit. A különböző átjátszások és manőverezések ellenére sem sikerült azonban 80 ezer fős hadseregét megtartani. 1921—27 között a nyílt és rejtett hadrend összállománya nem haladta meg az évi 45 ezer főt. De még ez a létszám sem jelentett szilárd *katonai erőt*, nem jelentett *minőséget*.

A toborzott hadsereg *harcértéke* rendkívül alacsony volt.

Az *anyagi felszerelés* szegényes és hiányos volt.

A *fegyverzet* elhasznált. A honvédség lőszerkészlete legfeljebb 2—3 csatanap lőszerzsükségletét fedezte.

A *kiképzés* a harcérték szempontjából nem sokat ért. Fő tartalmát az alaki foglalkozások adták, az egyes „típusgyakorlatok” súlykolása töltötte ki az idő nagy részét. Nagyobb, összefüggő gyakorlatokat nem tartottak. A hadseregben e helyett „tanfolyamok” voltak a legénység, altisztek és tisztek számára, löiszkolák, rohamtanfolyamok, közelharc-tanfolyamok, stb.

Az éleslövészet teljesen szünetelt, sőt a vaktöltények hiányában a legkülönbözőbb „helyettesítő” eszközöket létesítettek. A puska tüzét pl. „pu-pu” kiáltással, a géppuskáét kereplőkkel, „tűziránymutatóval” (amelyek a legkülönfélébb színekben és formákban készültek) jelezték a tüzelést, és ahová mutattak vele, azt jelentette, hogy ott minden megsemmisült. Téli kiképzés egyáltalán nem volt, az éjszakai kiképzés elhanyagolt és fő formája a menet végrehajtása volt.

A kiképzéshez tartozott az ún. „antant riadók” gyakorlása, amelynek lényege az volt, hogy a katonai ellenőrző bizottság megjelenése esetén a leggyorsabban végre kellett hajtani a rejtett hadianyag esetleges átrakását a pótrejtőhelyekre, illetve a „rejtett” tisztek azonnali eltávozását a laktanyákból.

Ez a korszerűtlen kiképzésű, rosszul felszerelt, gyenge ütőképességű hadsereg igen alacsony erkölcsi szellemű és bonyolult vezetésű testület volt. A hadsereg erkölcsi nevelésének fő tartalmát a kommunistaellenes, nacionalista jelszavak adták, ezek azonban nem tudták biztosítani a „nemzeti hadsereg” magas erkölcsi szintjét, sőt a toborzottak között a kilátástalan jövő miatt valóságos öngyilkossági járvány tört ki, amely az 1925/26. évben érte el tetőpontját, olyannyira, hogy a katonai vezetés kénytelen több esetben rendelkezéseket kiadni az öngyilkosságot megakadályozása tárgyában.

A honvédség vezetését illetően a vezetés bonyolultságát nemcsak az ellenőrző bizottság jelenléte idézte elő. A megkötöttségek következtében szinte minden második irat „szigorúan

titkos” jelzésű volt, amelyről fedőaktát szerkesztettek, ebben olyan szöveg volt, amit az ellenőrző bizottság elolvashatott. „Antant-riadókor” a valóságos titkos irattárat elrejtették és csupán a fedőaktákat tartották kéznél és adták át az ellenőrző közegeknek betekintésre. Ez a tény önmagában is nehézkessé tette a vezetést és az egész katonai ügymenetet. A főok azonban az volt, hogy a felső vezetés három egyenrangú fórumra oszlott: volt a *Honvédelmi Miniszter*, aki elvileg viselte a honvédségért a politikai felelősséget, vezette a közigazgatását és biztosította anyagi szükségletét; a *Honvédség Főparancsnoka* a honvédség legmagasabb elöljárója volt, a kiképzés irányítója és felügyelője, a legfelső forgalmi hatóság; és a *Vezérkar Főnöke*, az ország határai megvédelmezésének felelős tényezője, a hadművelési tervek előkészítője, a csapatok alkalmazásának eldöntő fóruma, stb. Csakhogy ezek a feladatkörök egymástól el nem választhatók és ennek következtében a honvédség legfelső vezetése — Kádár Gyula volt vezérkari ezredes visszaemlékezései alapján — így jellemezhető:

Mindhárom fórum szorgos *irodai* tevékenységet folytatott, elzárkózott az élettől, a csapatoktól. A megtartott szemlék — színelőadásokhoz hasonlítottak, de egyáltalán nem tükrözték a való katonai helyzetet. (A csapatok tulajdonképpen az egész kiképzési évben a szemlén való szereplést gyakorolták.) A felső vezetés nem ismerte ilyenformán a csapatok helyzetét, csak a külsőségekből vontak le következtetéseket. Ugyanakkor a három fórum között éles ellentét dült, irigykedés, civakodás és marakodás jellemezte kapcsolatukat. Közös vonásuk csak az volt, hogy mindhárman illúziókban éltek a haderő erejét és képességét illetően. Mint Kádár írta: pl. 1925-ben öt vezérkari ezredest rendeltek be a Vezérkari Főnökségre, ahol tanulmányképpen azt a hadászati feladatot kapták, hogy dolgozzanak ki egy hadművelési tervet arra az esetre, ha Magyarország mindhárom szomszédjával egyidőben háborús konfliktusba keveredne. Az öt ezredes közül *négy* mindhárom irányban való támadással oldotta meg feladatát, csupán *egy* volt köztük, aki a lehető legerősebb központi tartalék visszatartása mellett az *általános védekezést* tartotta célszerűnek.

A honvédség tehát az 1921—1927-es években semmiféle komoly harccselekmény végrehajtására nem volt alkalmas, sőt még a karhatalmi szolgálat ellátását is csak a többi fegyveres szervekkel, rendőrség, csendőrség, stb. vállalva tudta biztosítani. A magyar katonai vezetésnek semmi reális alapja nem volt a szomszéd államok elleni fenyegető fellépéshez. Éppen

ezért az a módszerük, ami 1919—1921-es években volt, hogy szovjetellenes és a szomszéd népek ellen irányuló terveiket idegen, külföldi segítségre alapozták, ez időben is megmaradt és a Horthy-rendszer 1921—1927 közötti külpolitikai orientációiban teljes mértékben érvényesült. A magyar uralkodó osztályok úgy akarták feloldani az ország külpolitikai elszigeteltségét, hogy egyúttal szövetségeseket és támogatókat szerezzenek a revíziós, kalandor tervek megvalósításához.

A MAGYAR KÜLPOLITIKA KATONAI VONATKOZÁSAI 1921—1927-ES ÉVEKBEN

Az 1921—1927-es években a nemzetközi helyzet Horthyék számára még sok reménnyel nem kecsegtetett, katonai helyzetük pedig azt követelte, hogy a lassan engedő külpolitikai elszigeteltséget az erőgyűjtés és kivárás politikájának folytatására aknázzák ki. Az egész tárgyalt időszak külpolitikájának katonai vonatkozása e fő célokra összpontosult: *a lehetőségek mérlegelése egy esetleges szovjetellenes blokkba való bekapcsolódásra és a népszövetségi tagság által nyert diplomáciai elismerés előnyeinek kihasználása a nemzetközi kapcsolatok felvételére, a tájékoztatás és felderítés széleskörű hálózatának kiépítésére a különböző országokban és a katonai rendelkezések enyhítésének elérésére.*

A magyar katonai vezetés ebből következően igen tevékenyen és aktívan vett részt a külpolitikában. Az 1921—1927-es években ez a közreműködés lényegében három irányban nyilvánult meg:

1. felderítés,
2. harc a katonai ellenőrzés enyhítéséért,
3. előkészületek a nemzetközi leszerelési konferencián való szereplésre.

A magyar katonai vezetés felderítő tevékenysége

A magyar ellenforradalom katonai vezetése már 1919-ben széleskörű kém- és felderítő hálózatot épített ki elsősorban a szomszédos államok területén. Milliókat költöttek a különböző ügynökségek tevékenységére és különösen Szlovákiában a nacionalista szervezetek illegális működésének finanszírozására. 1921 után még fontosabbá vált számukra a kémtevékenység fokozása nemcsak az illető országok katonai céljainak felderítése szempontjából, hanem a magyar revízió külső feltételeinek biztosítása érdekében is.

A hadseregben a tisztek egy részét úgynevezett sajtóreferensként a vegyesdandárokhoz osztották be. Minden vegyesdandárnál a sajtóreferens-állomány 6 tisztből (Szegeden 8), 2 altisztből, 5 „K” ügynökből (Szegeden 7), és 2 szolgából (Budapesten 1) állt.³⁸ A sajtóreferensek lényegében *offenzív hírszerzők voltak*, akiknek az volt a feladatuk, hogy képezzék ki a hírszerző és felderítő szolgálatra alkalmasakat, irányítsák a *bizalmi emberek* tevékenységét, gyakorlati próbákat tartsanak velük és elhelyezzék őket az ellenséges hírszolgálati szerveknél.

De a hivatásos felderítőkön kívül első perctől kezdve nagy súlyt fektettek arra, hogy akár erőszakkal, akár megvesztegetéssel minél több *polgári egyént* is bevonjanak a felderítő munkába.

„Minden erőnkkel legyünk azon — olvasható az offenzív szolgálat fokozásáról szóló felterjesztésben —, hogy minél több letelepedett³⁹ emberrel dolgozzunk, kapcsoljuk be a bankok és pénzintézetek alkalmazottait az offenzív hírszerzésbe, kiknek feltűnés nélküli üzleti jelentéseit akár táviratban, akár levélben céljainknak felhasználhatnánk.”⁴⁰

A tisztikar feleslegessé vált részének jelentős hányadát a belügyi tárca terhére, úgyszintén felderítő szolgálatra osztották be. A katonai attaséknak pedig határozott és konkrét felderítő utasításokat adtak, melyek teljesítéséről — a kérdés fontosságától függően — napi, illetve meghatározott időszakonként jelentéseket kellett a vezérkari főnökség hírszerző osztályának küldeniük. Ez utasítások főleg az illető ország hadseregének erejére, szervezetére, anyagi és hadiipari helyzetének és a katonai szerződéseinek tartalmának felderítésére vonatkoztak, de a katonai attaséknak rövid időn belül pontosan tájékozottnak kellett lenniük az adott ország egész bel- és külpolitikai helyzetéről, céljairól és lehetőségeiről.⁴¹

A magyar kereskedelmi külképviseletek megannyi kis kémközpontok voltak, ahol „leszerelt” tisztek irányításával élénk tevékenység folyt.

Horthyéknak a megbízható felderítés a katonai ellenőrzés időszakában két szempontból volt rendkívül fontos. Egyrészt azért, hogy *állandóan tájékoztatva legyenek a nemzetközi élet*

³⁸ HL. VKF. 1923. 50. doboz. 18.016.

³⁹ Az úgynevezett utódállamokból átköltözött emberekre különösen kivették a hálót, mert ezeknek általában széles rokon, ismerős kapcsolata volt a szomszédos országokban.

⁴⁰ HL. VKF. 1921. 41. doboz. 20.204.

⁴¹ HL. VKF. 1928. 76. doboz. 19.912/titkos. Domaniczky Ödön vkszt. őrnagy, bucaresti magyar királyi katonai attaséknak utasítás a felderítésre.

eseményeiről, az egyes államok politikájáról és Magyarországról alkotott véleményükről, másrészt a diplomáciai élet kulisszatitkaiba betekintést nyerve minden lehetőségről tudomást szerezzenek és azok kihasználására időben megtehessek a lépéseket.

A vaskos aktacsomókat képező felderítő jelentések azt tanúsítják, hogy a magyar katonai vezetés minden országról és minden kérdéstről igyekezett tudomást szerezni. Rendszeres havi és negyedévi összefoglalókat készítettek az antanthatalmak, a kisantant-államok és a Szovjetunió helyzetéről, fegyveres erőinek állapotáról, sőt az egyes nemzetközi bonyodalmakba keveredett országokkal külön is foglalkoztak, például a moszuli angol nyersolajérdekeltség kapcsán Törökországgal, az olasz—albán kérdésnél Albániával, stb.

Igen érdekelték a Horthy-hadvezetést az angol—francia elmentések, különösen azok éleződése, a német kérdésben. Az Angliához való vonzódás objektív oka az angolok erősödésébe vetett reményük volt. Jól látták, hogy Európában egyelőre csak Anglia képes ellensúlyozni a francia térfoglalást és biztosítani a Horthyék számára olyan fontos francia—kisantant összefogás gyengítését. Bár a katonai vezetőkörökben — akár csak az uralkodó osztályok köreiből — voltak éles viták az orientáció kérdésében, egy részük nem óhajtott semmiféle kompromisszumot, ami a békeszerződés akár ideiglenes elismerését jelentette volna és teljes nyíltsággal a német revansisták példáját akarta követni, a megfontoltabb réteg hatására belátták, hogy adott időszakban Magyarország *kényszerhelyzetben van és az angol pártfogás lényegében közelebb hozza a német szövetséget*. Így az olasz szerződést szinte egyöntetűen *akarták* mind a német-, mind az angolbarát magyar vezetők, mert Bethlen az angol barátság megerősödésének biztosítékát látta benne, Gömbös és a fasiszta tisztek többsége viszont a *német fasizmus felé tett első nyílt lépésként könyvelték* el.

Az olasz—magyar szerződés — a magyar ellenforradalmi rendszer fennállása óta kötött második olyan szerződés volt, amely Magyarországot felfegyverzésére és a közös támadó tervekre vonatkozóan titkos katonai záradékokat tartalmazott⁴² — nemzetközi visszhangjának kutatása külön feladatként volt a felderítésnek megadva. Minden beérkezett jelentést „értékeltek” és meg kell mondani, hogy némely esetben következtetéseik félelmetesen előrevetítették a jövőt. Például Kánya Kál-

⁴² Az elsőt a Horthy-rendszer a lengyelekkel kötötte meg 1920. júniusában.

mán a külügyminiszternek küldött szigorúan bizalmas jelentésében közölte Neurath báró, a római német nagykövet kijelentéseit a magyar—olasz barátságról. Neurath többek között kijelentette, hogy „a német hivatalos személyiségek szerint az olaszok Magyarország komoly támogatására nem hajlandók... az ismert olasz önzés most még erősebben van kifejlődve, mint valaha és Mussolini, ki szívesen használja ki Magyarországot Jugoszlávia izolálására, nem lesz hajlandó arra, hogy magyar érdekekért áldozatokat hozzon. A magyarságnak az olasz hatósághoz fűzött reményei nem fognak teljesedésbe menni.”⁴³

Ezt a jelentést értékelve a vezérkar VI—2—c. osztálya a következő megjegyzéseket tette: „hírszerzés, felderítés szempontjából távolról sincs meg az a közvetlenség és bizalom az olaszok részéről, melyet a közös külpolitikai érdek megkívánna. E téren az osztálynak az a tapasztalata, hogy a kihasználás nagyon is egyoldalú az olaszok javára.” Azonban „ha az olasz önzés olyan jól ismert és kifejlődött a jelenben, úgy a német önzés határtalan lesz, ha ennek kimutatására alkalom kínálkozik. Lehet, hogy az olasz—magyar barátságnak csaldás lesz a vége, kérdés azonban, hogy milyen következményeket vonhat maga után egy olyan helyzet Magyarországra vonatkozólag, ha a németek keze nem lesz annyira megkötve, mint most.”⁴⁴

A felderítés különleges területe volt a *Szovjetunió*. A szovjet diplomácia minden lépését — amelyek a nemzetközi béke és biztonság erősítését szolgálták — csakis a szovjetellenesség álláspontján állva bírálták el,⁴⁵ és a „szovjet viláгурalmi törekvések” veszélyével szünet nélkül rémisztgették a kapitalista országok vezető köreit.

A kémtevékenység *döntő* területe katonai szempontból a kisantant országok politikájának, katonai intézkedéseinek felderítése volt, két célból: *egyrészt* a kisantant-államok belső ellentéteit mérlegelve megállapítani, vajon a revíziós tervek megvalósítása időszerű-e, *másrészt* a kisantant haderejének, hadgyakorlati jelentőségének felnagyításával és veszélyességének hangsúlyozásával elérni, hogy az antanthatalmak elismerjék Magyarország katonai védtelenségét egy esetleges támadás esetén. A magyar katonai vezetés a felderítés adatait a revíziós propagandában döntő érvekként használta fel.

A magyar hadvezetés a tárgyalt időszakban kénytelen volt tudomásul venni, hogy a kisantant államok megtámadása irreá-

⁴³ HL. VKF. 1928. 75. doboz. 18.922/biz.

⁴⁴ Uo.

⁴⁵ HL. VKF. VI—2. a. oszt. 1925. 60. doboz. 23.567/titkos

lis célkitűzés lenne, mert bár ezen országok hadseregeinek felszerelése sem sokkal korszerűbb a magyar hadseregénél, az 52 hadosztállyal rendelkező kisantanttal szemben — nem beszélve a francia támogatásról, amely a francia—román szerződés titkos katonai egyezménye értelmében azonnali fegyveres fellépést jelentett volna⁴⁶ — a magyarok hét vegyesdandárnyi hadereje százalmas vereségre volt ítélve.

A magyar külpolitika irányítói lényegében a katonai felderítő szervektől kapták a követendő magatartáshoz az irányelveket. A felderítés volt hivatott segítséget nyújtani a kormánynak, hogy az lehetővé tehesse Magyarország olyan elhelyezkedését a világpolitikában, hogy „több államnak legyen érdeke, hogy Magyarország hatalmi tényezővé váljon és akkor meglesz Trianon revíziója”⁴⁷

A katonai kémtevékenység azonban mindezekon kívül más, szorosan katonai természetű dolgokkal is foglalkozott. A katonai felderítés közvetítette a tárgyalásokat a különböző országok katonai vezetői és a magyar vezérkar között katonai egyének „tapasztalatcseréjének” lebonyolítására.

Az észet hadvezetés már 1923-ban tiszteket akart Magyarországra küldeni kiképzés céljából. A magyar vezetés a trianoni szerződésre való hivatkozással ezt „hivatalosan” elutasította, megbízta azonban „Orosz” fedőnevű ügynökét, hogy közölje az esztekkel, „hajlandók vagyunk magyar tiszteket oda kiküldeni, ha ők a fenti kérelmük látszólagos visszautasítása után is ezirányú óhajukat továbbra is fenntartják”⁴⁸. Werth Henrik, későbbi vezérkari főnök, pedig 1923. július 2-án az iratra a következőket írta: „a magyar tiszteknek Észtországba való kiküldését... igen üdvösnek és ajánlatosnak tartom”⁴⁹.

„Orosz” későbbi jelentésében igen nehezményezte az észet kérés elutasítását, mert ez nagy lehetőségtől fosztotta meg a magyar hadsereget, ugyanis, mint írta „itt a baltikumai barátainknál ki tudnám eszközölni, hogy magyar gépek, magyar pilótákkal az ő légiflottájuk keretében készüljenek a feltámadás napjára”⁵⁰.

A magyar vezérkar egyébként 1926 elején újra megvitatatta a kérdést, hogy hová is küldhetnének titokban magyar

⁴⁶ A francia—román szerződést 1926. június 10-én kötötték meg az olasz diplomácia romániai előretörésének megakadályozása céljából. Erről a szerződésről szóló részletes felderítőjelentés megtalálható a HL. VKF. 1927. 70. doboz szám nélküli iratai között.

⁴⁷ Dr. Krisztics Sándor: A békeszerződések revíziója. Bp. 1927. 470. old.

⁴⁸ HL. VKF. HM. VI. 2. d. osztály 1923. 50. doboz 17.131.

⁴⁹ Uo.

⁵⁰ Uo.

tiszteket. Az észtek mellett ekkor már a lettek, litvánok és finnek is hajlandók voltak az ügyről tárgyalni.

Sőt ebben az évben már összeállították azoknak a tiszteknek a névsorát is, akiket *németországi tanulmányútjuk* során az alábbi feladatokkal bíztak meg; a német lőtérberendezések; a légvédelem és gázvédelem; a német csapatkiképzés tanulmányozása, sőt a VI. osztály javaslatára még a német gyakorlatvezetés és a német keretgyakorlatok tapasztalatainak megismerése is. Ugyancsak intézkedés történt *német tisztek* meghívására az 1927 júliusában megtartandó hajmáskéri lovassági és tüzérségi bemutató gyakorlatra és az 1927 szeptemberi zárógyakorlatra.⁵¹

És nem utolsó sorban a katonai felderítés foglalkozott a hadianyag beszerzés lehetőségeinek felkutatásával⁵² és később lebonyolításával is.

Harc a katonai ellenőrzés enyhítéséért

A magyar kormány egyik fő külpolitikai célja ebben az időszakban az volt, hogy elérje a szigorú katonai ellenőrzés enyhítését.

A szovjetellenes blokk megteremtésére törekedő Anglia felkarolta a katonai ellenőrzés alatt álló országok ezirányú kérelmét és 1924 júniusában a Népszövetség ülészakán Anglia képviselője, *Parmoor* lord azt javasolta az antanthatalmaknak, hogy foglalkozzanak a legyőzött országok feletti katonai ellenőrzés módosításának kérdésével. Magyar részről ezen az ülészakon *Siegler* alezredes vett részt. Az itt követendő irányelveket a katonai vezetés dolgozta ki és arra törekedett, hogy a külügyminisztériumon keresztül megnyerje Németország beleegyezését abba, hogy Bulgária és Ausztria támogatásával *Magyarország egyszemélyben képviselje* a német és magyar érdekeket a Népszövetségben.

A magyar vezérkar el akarta hitetni önmagával és a közvéleménnyel is, hogy az ellenőrzés enyhítésében Anglia első sorban Magyarországra gondolt. És ez a felszínes vizsgálódásnál úgy is tűnhetett, hogy Anglia — hogy befolyását növelje Közép-Európában és hátraszorítsa francia partnereit — Magyarországnak biztosít vezető szerepet a Duna-menti államok között és ezért támogatni fogja a magyar ellenforradalom hatalmi törekvéseit. Hamarosan rá kellett azonban jönniük, hogy ez

⁵¹ HL. VKF. 1926. 63. doboz. 6252/titkos.

⁵² HL. VKF. 1925. 59. doboz. 21.901., 21.906/titkos.

Hadianyag Ausztria területén

illúzió. Anglia *Franciaország* katonai meggyengítésére törekedve *Németországnak* akart elsősorban lehetőséget teremteni katonai helyzete megjavítására. Ebben a harcban Magyarország csak epizód szerep jutott.

A Népszövetség Állandó Tanácsadó Bizottsága szeptemberben készítette el a katonai ellenőrzés módosítására vonatkozó javaslatát, melynek az volt a lényege, hogy az *állandó ellenőrzés rendszerét esetenként történő ellenőrzés váltja fel*. Az alkalmi ellenőrzést a Tanács rendeli el. Ez a változás lényeges enyhítést jelentett az ellenőrzés alatt álló országok számára. De az ellenőrzésben a tanács tag országokon kívül az ellenőrzendő országok szomszédait is bevonták — ami azt jelentette, hogy Magyarország ellenőrzése esetén — a kisantant államokat is.

A Népszövetségi Tanács *nem hívta meg* a tárgyalásokra az ellenőrzésnek alávetett országokat. Jóváhagyta az Állandó Tanácsadó Bizottság tervezetét, de az új rendszer bevezetésének határidejét nem állapította meg.⁵³

A katonai ellenőrzés enyhítéséről megindult tárgyalások idején a kisantant országok ismét titkos katonai tárgyalásokat folytattak és 1924 szeptemberében már meg is kötötték az új katonai szerződést. Ennek értelmében „azon esetben, ha Magyarország Csehszlovákia, Jugoszlávia vagy Románia ellen mozgósítana, illetve háborút kezdene, a nem direkte érintett másik két állam is mozgósít, illetve hadat üzen Magyarországnak... Ha a kisantant valamelyik államát, Magyarországon kívül — egy harmadik állam támadná meg, akkor a másik kettő jóindulatú *semlegességet fog tanúsítani*... ha pedig *Magyarország bármilyen néven nevezendő háborús előkészületeket tenne, akkor a másik két állam »divízióinak egy részét«* szintén mozgósítani fogja.”⁵⁴

Vagyis a kisantant e szerződése mindhárom országra katonai intézkedések megtételét *csak Magyarországra* vonatkoztatta, egy esetleges jugoszláv—olasz konfliktus esetén például Csehszlovákia — már az olaszokkal megkötött barátsági szerződés értelmében is — *semleges akart maradni*. Ezt a szerződést a kisantant államok 1929 szeptemberében megújították és itt már nemcsak Magyarország, hanem *Bulgária* ellen teendő katonai rendszabályokról is megegyeztek, amelyek elsősorban Romániára és Jugoszláviára vonatkoztak.⁵⁵

⁵³ Nemes Dezső: A Bethlen-kormány külpolitikája 1924—1926. Iratok az ellenforradalom történetéhez. III. kötet. Bp. 1939. 145. old.

⁵⁴ OL. KÜM. res. pol. 1924—49—365— (559)

⁵⁵ HL. VKF. 1929. 82. doboz. 123.124/ein. Biz.

A Nagykövetek Tanácsa 1925. december 18-án a magyar kormányhoz kollektív jegyzéket juttatott el, amelyben megszabta a feltételeket az állandó katonai ellenőrzés enyhítéséhez. A már említett kollektív jegyzék⁵⁶ ellenvételeit a magyar kormány 1926. január 5-i válaszában tudomásul vette. Csupán az állandó ellenőrzés megszüntetésének időpontját sürgette.

1927. május 15-én lépett életbe az *alkalmi ellenőrző vizsgálatok rendszere*, melyet az ún. „investigációs bizottságok” kiküldésével hajtanak végre. Magyarország ellenőrzésére kijelölt bizottság első elnöke Kirke angol vezérőrnagy, majd később, 1926 decemberétől C. Bohnham Carter angol tábornak volt.

Az állandó katonai ellenőrzés megszüntetésével — és a közben megszüntetett pénzügyi ellenőrzéssel — a magyar ellenforradalmi rendszer lényegében formálisan ismét függetlenné vált, azért formálisan, mert a pénzügyi ellenőrzés megszűnése után szinte korlátlanul özönlött be a külföldi tőke az országba és a külföldi érdekeltségek pókhálóként fonták át a magyar gazdasági életet. Ezek a kölcsönök súlyos gazdasági megkötöttségekkel párosultak, ami lényegében azt jelentette, hogy a magyar kormányzat lemondott az önálló gazdaságpolitika folytatásáról, lemondott önös imperialista érdekeiről.

A katonai ellenőrzés megszüntetése lehetővé tette a hadsereg fokozatos fejlesztését és átszervezését, új szakaszt nyitott meg a rendszer katonapolitikájában. A katonai vezetés most már konkrét formában tárgyalhatott külföldön a titkos fegyverszállítások (főleg olasz) lebonyolításáról, nem kellett állandóan tartania a felfedeztetéstől. Megszűnt a *politikai korlát* a kalandor politika folytatása és az agresszív tervek felújítása előtt. A Horthy-rendszer aktívan bekapcsolódhatott a kapitalista világ háborús köreinek új szovjetellenes intervenciója előkészületeibe.

Magyar elképzelések a leszerelés kérdéséről

A tárgyalt időszak végén a nemzetközi helyzet élesedése következtében, de különösen a szovjet diplomácia következetes béketörekvéseinek ellensúlyozására a Népszövetség napirendre tűzte a leszerelés kérdését. Az imperialisták természetesen nem a *tényleges leszerelést* akarták megvitatni, nem tették magukévá a Revalban és Moszkvában megtartott lengyel—szovjet—balti országoknak a kérdéssel foglalkozó vitáin elhangzott szov-

⁵⁶ A jegyzék tartalmáról a Horthy-rendszer katonai helyzetének értékelésénél van szó.

jet javaslatokat, hanem a washingtoni konferencia szellemében akartak valamiféle *katonai egyensúlyt* megvalósítani, főleg az amerikai—angol körök a legyőzött Németország katonai erejének növelésével, természetesen a franciák hátrányára. Ugyanakkor a fegyverkezési verseny miatt a tömegekben kiváltott nagyfokú nyugtalanságot pacifista demagóg propagandával kívánták levezetni.

Már 1925 szeptemberében a Népszövetség 6. ülészakán határozatot hoztak egy konferencia előkészítéséről, amely a fegyverkezések csökkentésével és korlátozásával foglalkozott volna. A Népszövetség különböző bizottságai és albizottságai két éven át vitakoztak ezen a kérdésen.⁵⁷

1926 májusában megnyitották az előkészítő bizottság első ülészakát Genfben, amelyre meghívták az Egyesült Államokat és a Szovjetuniót is.⁵⁸

A magyar katonai vezetés lázas igyekezettel készült a leszerelési konferenciára. Az volt a célja, hogy mivel az általános leszerelés megvalósítása úgyszólván lehetetlen, *elérje Magyarország fegyverkezési egyenjogúságát a többi hatalommal*. A konferenciára kiküldött magyar küldöttség vezetője Hevesy Pál dr. volt, miniszterrezidensi minőségben.

A magyar vezérkar utasítást dolgozott ki a magyar delegáció részére a leszerelési konferencián képviselendő álláspontot illetően. Néhány elvi megállapítást érdemes idézni ebből:

„A cél, amelynek elérésére a magyar delegációnak a lefegyverzési konferencián törekednie kell: *A teljes egyenjogúság megvalósítása a fegyverkezések terén... Ezen vezérelvtől a magyar delegációnak eltérnie nem szabad.*

Másodrangú fontossággal bír, hogy *melyek* azon elvi alapok, amelyekre a lefegyverzési egyezmény fel lesz építve. *Mi bármely alapot* hajlandók vagyunk elfogadni, ha az *mindenkire nézve egyformán érvényes*.⁵⁹

Ebben a kérdésben az utasítás hangsúlyozta, hogy együttesen kell fellépni azokkal — elsősorban Németországgal — akikkel „*velünk azonos érdekei vannak*” és feltűnés nélkül kell megszervezni velük az összműködést.

„Semmi szín alatt sem szabad a magyar delegációnak egy olyan tervezetet elfogadnia, amely a mi fegyvertelenségünket

⁵⁷ Patyomkin: Id. mű. 424. old.

⁵⁸ A Szovjetunió küldöttsége (mivel Vorovszkij szovjet képviselő Lausanneban történt meggyilkolása miatt megszakított minden kapcsolatot Svájjal, míg az sajnálkozását nem fejezte ki) csak 1927. november 20-án érkezett Genfbe.

⁵⁹ HL. VKF. 68. doboz. 1926—1934. Leszerelési konferencia anyaga gyűjtő 68. doboz. számnélküli titkos irata.

továbbra is fenntartja, a többiektől azonban nem követeli, hogy ugyanolyan elvek szerint, ugyanoly arányban szereljenek le, mint mi vagyunk.”⁶⁰

Ebben a kérdésben konkrétan a szomszédos országokra céloztak. „Törekednünk kell . . . szomszédaink fegyverkezési fokának csökkentésére, hogy ennek következményeként mi is minél kisebb anyagi eszközöket legyünk kénytelenek fegyverkezéseinkre fordítani” — szölt az utasítás. És itt kitért arra is, hogy ugyanakkor, amikor a *teljes egyenjogúsághoz* ragaszkodni kell, „meg kell elégedni azzal az *arányszámmal*, amely bennünket nagyságunkból kifolyólag megillet”.⁶¹

A követendő taktika kérdésében az utasítás előírta:

1. *kezdetben* támadni kell a nagyhatalmak lefegyverzési egyezménytervezetét, mivel az nem kívánja csökkenteni az azonnal rendelkezésre álló hadseregek agresszív erejét, azonban arra is ügyelni kell, hogy *fenntartsák a visszavonulás útját* arra az esetre, ha „a kilátásba helyezett engedmények az egyezménytervezetet részünkre is elfogadhatóvá tennék”.⁶²

2. Semmiképpen sem szabad belemenni abba, hogy a hadügyi költségvetések bizonyos százalékkal való csökkentését szavazzák meg a leszerelés címén. „*Költségvetésünk az egyedüli tér, amelyre a békediktátumok megkötése nem terjed ki. Nem szabad megengedni, hogy a többi megkötöttségünkhöz most . . . még ezen megkötöttséget is hozzáfűzzék s így teljessé tegyék azt, amit Trianonban kifelejtettek.*”⁶³

3. Be kell bizonyítani a konferencián, hogy a katonai egyenetlenségek kiegyenlítése csakis „*a mi felszerelésünk által volna gyakorlatilag elérhető . . .* ezzel a követeléssel azonban csak akkor szabad jönnünk, ha a leghatározottabban ki tudjuk mutatni, hogy a többiek számottevően lefegyverezni nem hajlandók.”⁶⁴

4. Ez esetben azonban igen meg kell fontolnia a magyar delegációnak, hogy *mikor* lépjen elő azokkal a számadatokkal, melyeket a magyar hadsereg felfegyverzésére kíván elérni.

5. Ha erre sor kerül, a magyar küldöttségnek az alábbiakat kell *követelnie*: számbelileg az *abszolút védelmi szükségletet*, szabad kezét a véderőrendszer megválasztásában, kiegyenlítést és korszerűsítést a hadianyagban, szabadkezét a mozgósítás előkészítésében és végül, hogy a folyamerő, légielő és ha-

⁶⁰ Uo.

⁶¹ Uo.

⁶² Uo.

⁶³ Uo.

⁶⁴ Uo.

tárvédelem a magyar honvédség integrális részei gyanánt legye-
nek megszervezendők.⁶⁵

A részletes utasítás, amely két részből állt:

1. *Magyarország helyzete a leszerelés szempontjából és*

2. *állásfoglalás az egyezménytervezet cikkeihez*, közepén elfelezett vonalú lapokon íródott. Ha a tárgyalásokon Magyarország megkötöttségei megmaradnak, akkor a taktika alkalmazásánál a baloldali rovatba írottak voltak a mérvadók, ha pedig az egyenjogúság elvét *elismernék*, a lapok jobboldali rovata adta meg az utasításokat. Azok a szempontok, amelyek mind a két esetre érvényesek voltak — a lapok egész szélességében voltak írva. Általános irányelvül szolgált végül az, hogy „amíg a bal rovatba írt utasításokat a delegációnak *intransigensen*⁶⁶ kell képviselniük, addig az egyenjogúság elérése esetén, a jobb rovatban adott utasítások képviseleténél a delegáció általában *konciliáns*⁶⁷ magatartást tanúsítson.”⁶⁸

A magyar delegáció a leszerelési konferencia előkészítő bizottságának benyújtotta a magyar kormány leszerelési memorandumát, amelyben 81 gépelt oldalon érveltek a magyar igények jogossága mellett.

A memorandum⁶⁹ többek között részletesen foglalkozott Magyarország földrajzi hatáiraival, amelynek megcsonkítása a békeszerződés következményeként megfosztotta az országot „természetes védelmétől”. Nincsenek e fontos határrészekben erődei, sőt minden olyan fegyvernem, főleg légierő, amely ezt a hiányt áthidalhatná — tiltva van. Ugyancsak részletesen tárgyalta a memorandum a hadseregek típusait, a gazdasági és katonai potenciál, a mozgósítások elvi kérdéseit és ezek magyarországi vonatkozásait. Kitért Magyarország *szomszédainak* katonai helyzetére, lehetőségeire. Sőt, Németország és Olaszország haderőn kívüli katonai kiképzésének jelentőségét is példákkal illusztrálta. Hangsúlyozta a memorandum, hogy Magyarország biztonságát csakis *felfegyverzése* vagy a szomszédainak lefegyverzése biztosíthatja. Ennek érdekében számos javaslatot is tartalmazott.

Mindezen megállapításokat 6 darab igen gondosan megszerkesztett melléklettel támasztották alá, amelyeknek fő jel-

⁶⁵ Uo.

⁶⁶ hajthatatlan, megalkuvás nélkül.

⁶⁷ engedékeny, előzékeny.

⁶⁸ Uo.

⁶⁹ HL. VKF. 68. doboz. Leszerelési Konferencia Anyaga Gyűjtő. 1926—1934. 4020/biz. „Memorandum a leszerelési konferencia előkészítéséhez.”

legzetességük, hogy Magyarország és a kisantant államok katonai helyzetét hozták párhuzamba.

A Magyar Külügyi Társaság és az Interparlamentáris Unió Magyar Csoportjának hivatalos lapja, a *Magyar Külpolitika* igen nagy port vert fel a memorandum körül. Jelentőségét és nemzetközi fogadtatását hallatlanul túlértékelve az egyik számában a következő megállapításokat tette: „... jól esik látnunk azt az általános feltűnést, amely a magyar javaslat hangjának őszinteségével, érveinek megcáfolhatatlanságával és bátorságával az egész világon keltett. Jelentősége a magyar memorandumnak, hogy junktimba⁷⁰ hozta a leszerelés problémáját a békeszerződések revíziójával, s ezzel elsőízben került a békeszerződések problémája a népszövetség elé.”⁷¹

Mint az előzőekből ismeretes, *nem* a magyar javaslat volt a döntő kérdés az egész leszerelési előkészítő konferencián, és a békeszerződések revíziója, mint olyan, magyar vonatkozásban fel sem vetődött. Az „általános feltűnés” viszont, amit a magyar emlékirat okozott, korántsem használt az ország külpolitikai presztizsének.

Ugyanis a kisantant államok nagy felháborodással fogadták a magyar emlékiratot és annak tartalmával Olaszország is elégedetlen volt, ezért a magyar kormány rendkívül rövid idő alatt kénytelen volt a memorandumot a Népszövetségtől átdolgozásra *visszakérni*, mégpedig azzal az indokolással, „hogy el volt sietve, a katonai szakértők elsiették a memorandum kidolgozását és annak szövege nem fedi minden pontjában a kormány intencióit.”⁷² Bethlen miniszterelnök e kijelentéseit a magyar katonai vezetés nagy nehezteléssel vette tudomásul. Hangsúlyozták, hogy Bethlennek az indokolása nem felelt meg a valóságnak, mert:

1. a katonai szakértők rövid idő alatt is igen értékes munkát végeztek, amit még Raquin, a francia leszerelési bizottság katonai szakértője is elismert,

2. a memorandumot a miniszterelnök és a külügyminiszter is látták, azzal *politikailag egyetértettek* és nem emeltek ellene kifogást,

3. és a memorandumról a sajtót, a miniszterelnök tájékoztatta.⁷³

A magyar katonai vezetés tehát *katonailag* jó munkát végzett, de azt elismerte, hogy az adott nemzetközi helyzetben, —

⁷⁰ kapcsolatba.

⁷¹ Magyar Külpolitika. 1926. június 1. száma. „A magyar leszerelési javaslat.”

⁷² HL. VKF. 1926. 63. dobóz. 4073/Biz.

⁷³ Uo.

amikor éppen a pénzügyi ellenőrzés megszüntetése és a katonai ellenőrzés enyhítése volt napirenden — a magyar diplomáciának igen vigyáznia kell arra, hogy a súrlódási felületeket és keletlen vitaalkalmakat a lehető minimumra szorítsák és így a memorandumot is úgy kell átdolgozni, hogy az ne éles vitára, hanem a revízió nagyszerű propagandájára legyen alkalmas. Erről viszont nem a *katonai*, hanem a *politikai vezetésnek* kell gondoskodnia.⁷⁴

Így a magyar leszerelési memorandummal úgy a katonai, mint a politikai vezetés már az indulásnál lényegében leszerelt és egyenlőre nem sok esélye volt, hogy az albizottságok tárgyalásain a magyar leszerelési javaslat egyes tételeiről bárki is külön megemlékezék. Sőt, Siegler ezredes bevallása szerint a magyar memorandumot a kisantant országokon és a legközelebbül érdekelt hatalmokon (francia, olasz, német) senki sem olvasta el, márcsak azért sem, „mert az urakat saját ügyeik teljesen lekötötték”.⁷⁵

A leszerelési konferencia előkészítő albizottságához benyújtott magyar memorandum és a magyar küldöttség tagjainak titkos eligazítása bizonyítják, hogy a Horthy-rendszer vezetői minden alkalmat megragadtak, hogy hadseregfejlesztési törekvéseiket kielégíthessék, azaz ily módon megteremtsek — egyelőre irattárban heverő — agresszív terveik megvalósításához szükséges minimális katonai feltételeket. Mindkét dokumentum rávilágít arra is, hogy a magyar katonai vezetés milyen irreálisan látta saját helyzetét és az ellenforradalmi rendszer nemzetközi lehetőségeit. Annyira beleélte magát abba a feltevésbe, hogy Németország ügyeinek rendezésével a nagyhatalmak — elsősorban Anglia — lényegében a magyar „jogok és követelések” rendezését is célul tűzték, hogy végül el is hittek és teljes határozottsággal léptek fel a szomszédos országokkal szemben, sőt angol—olasz támogatásra számítva még Franciaország ellen is az „ezeréves magyar állam” követeléseivel.

Képtelenek voltak felismerni azokat a rejtett mozgatórugókat, amelyek ebben az időszakban a nemzetközi élet szövevényes, kusza helyzetét előidéztek. Nem értették meg az események logikáját, objektív törvényszerűségeit és szükségszerűségét, minek következtében csak a felszínen mozogtak, a jelenségekből vontak le teljesen irreális következtetéseket a magyar ellenforradalmi rendszer helyzetére vonatkozóan. Egy fő célja

⁷⁴ HL. VKF. 68. doboz. Leszerelési Konferencia Anyaga Gyűjtő. 1926.. 1934. Siegler ezredes jelentése. 1926. június 22.

⁷⁵ Uo.

volt a Horthy-kormányzatnak: minél előbb kilépni az elszigeteltségből és visszaszerezni az elvesztett területeket, mépedig maradéktalanul. És ez a törekvés oly erős volt, hogy — mivel jól látta, hogy igényei kielégítéséhez egy nagyhatalom támogatása szükséges — kész volt a támogatást biztosító állam javára lemondani saját imperialista érdekeiről is. A Horthy-rendszer vezetése ily módon a világ haladó közvéleménye előtt nemcsak népellenes és ellenszenves volt, hanem a nyugati tőkés körökben hallatlan nevetséges is, amelyet hitegetéssel, tetszetős jelzavakkal és a látszólagos együttérzés mutatásával mindenre fel tudtak volna adott esetben használni.

A magyar tőkések és földbirtokosok azonban ezt nem vették észre, mint ahogy politikai vakságukban azt remélték, hogy a leszerelési konferencia számukra némi engedményeket fog biztosítani. Ezért, bár a leszerelési konferencia ebben az időszakban még csak az előkészítés stádiumában volt és egyáltalán nem volt világos, hová és milyen eredményekhez fog vezetni, a különböző álláspontok még bizonytalanok és csupán körvonalazottak voltak — a magyar kormányzat sietett letenni a garast, sietett benyújtani „igényeit” a nagyhatalmakhoz, nehogy azok „tévesen” értékeljék a magyar ellenforradalom céljait. Ezzel a nagy igyekezettel egyelőre azonban hathatósan csak a szomszéd államok nyílt ellenszenvét és elítélő véleményét sikerült elérni és biztosítani. Ez volt az egyik fő oka annak, hogy Bethlen miniszterelnök kénytelen volt a memorandum első megfogalmazását visszakérni és átdolgoztatni.

A leszereléssel foglalkozó magyar emlékirat volt az első *nyílt* hivatalos kifejtése és összefoglalása azoknak a politikai és katonai problémáknak, amelyek a magyar agresszív köröket 1919 óta élénken foglalkoztatták (pl. a trianoni szerződés területi rendelkezéseinek katonai hátrányai, a „katonai egyensúly” problémája, Magyarország fegyverkezési egyenjogúságának biztosítása, elképzelések a magyar hadsereg feladatairól és fejlesztéséről stb.). Ez a memorandum nemcsak a leszerelési konferenciát volt hivatott a magyar álláspontról tájékoztatni, hanem egyben a magyar kormányzat előzetes elvi programja is volt a trianoni békeszerződés revíziójára vonatkozóan.

Az 1921—1927-es években — bár a horthysta katonai vezetés minden eszközt és lehetőséget kihasználta — a külpolitikai elszigeteltség és a katonai ellenőrzés szabta korlátok nem engedték meg aktív külpolitika és ezen belül *aktív katonapolitika* folytatását. A nagyhatalmak, amelyek a versaillesi rendszer időleges fenntartásában érdekeltek voltak *nem támogatták* a ma-

gyar reviziós törekvéseket, sőt a kisantant országok tiltakozása miatt nem hunyhattak szemet a trianoni békeszerződés katonai rendelkezéseinek észrevehető kijátszása felett sem.

A pénzügyi, majd az állandó katonai ellenőrzés megszűnése, az olasz—magyar barátsági szerződés megkötése és a Rothermere lord által megindított angol reviziós akció, nem különben az Európában elterjedt s mind erősebbé váló reviziós hangulat és fokozódó háborús feszültség, a magyar kapitalizmus viszonylagos stabilizációjának második szakaszában (1927—1929) lehetővé tették a magyar ellenforradalmi rendszer számára az „aktív külpolitika” meghirdetését, ami azt jelentette, hogy hat évi passzív várakozás, a nemzetközi frontok kialakulásának kivárása után, elérkezett az idő a revizió fegyveres úton való megvalósítását célzó *agresszív* külpolitika folytatásához.

Az 1927-es év ily módon döntő jelentőségű állomás volt a Horthy-rendszer külpolitikájában és ez természetesen kifejezésre jutott a katonai vonatkozásokban is.

Úgy látszott, hogy a kalandor tervek végrehajtásához már szövetségesre is találtak, elsősorban az olasz fasizmusban.

Az olaszok „barátsága” azonban valójában csak híd volt a hitleristákkal 1933-ban kötött szövetséghez.